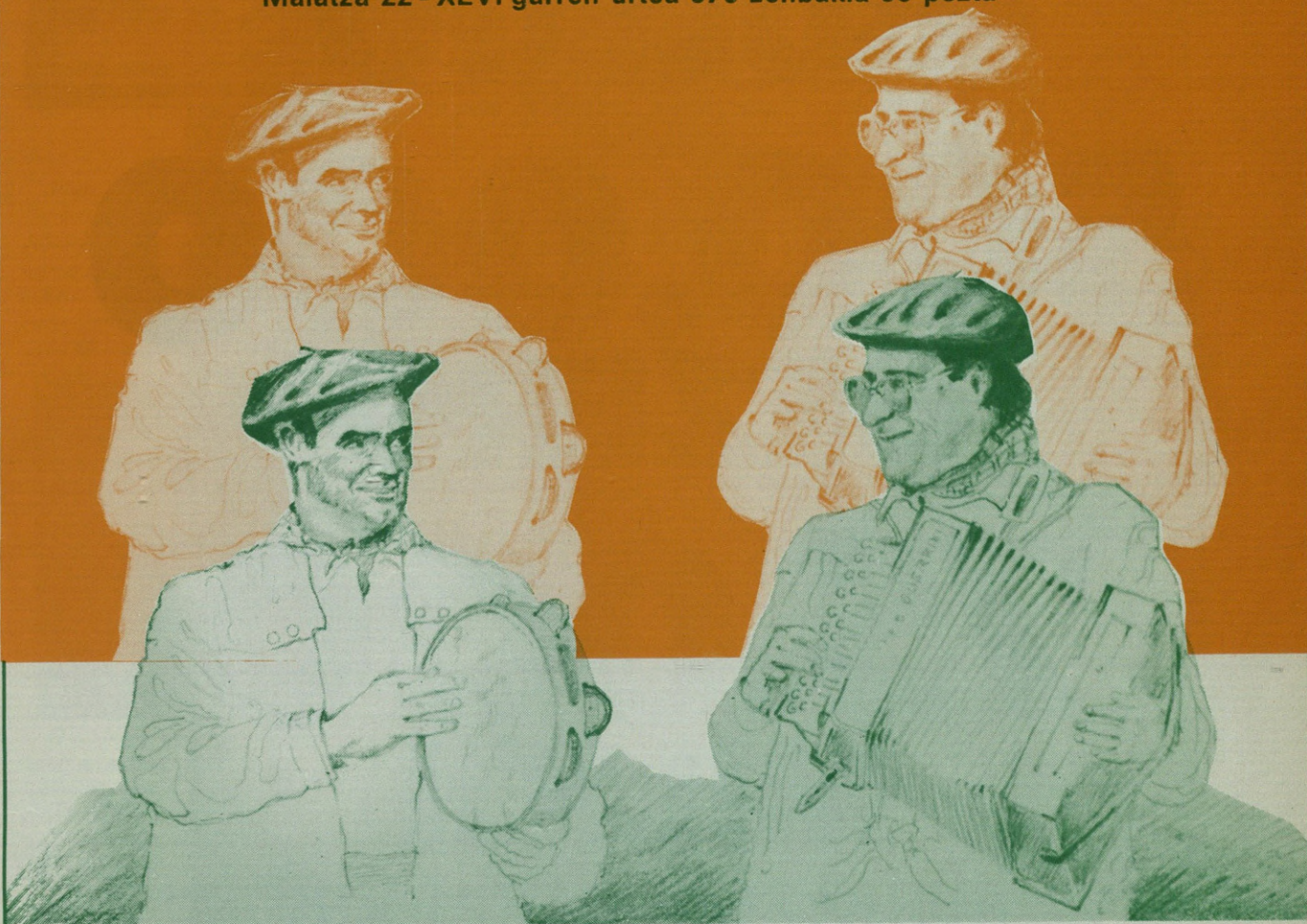

ARGIA

Maiatza 22 - XLVI garren urtea 976 zenbakia 90 peza

**LAJA TA LANDAKANDA,
trikitilariak egia esanda**

**Euskal Antzerki Taldeen
Biltzarra Urnietan**

**Tapio Varis—ekin solasean:
EUROPA: ARMA NUKLEARREI ¡STOP!**

Koldo Izagirre, Beltza, J.R. Etxebarria

**138
BULEGO**

**500.000
BEZERO**

**75.000
MILIOI**

**AURREZKIA, BAKARRIK
21urtetan**

Eskerrikasko!

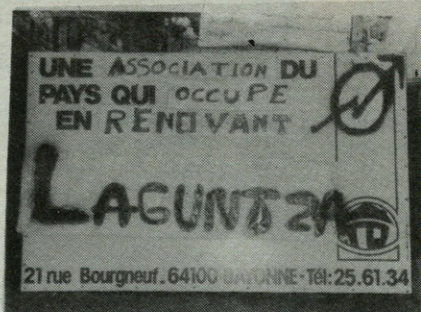

CAJA LABORAL POPULAR

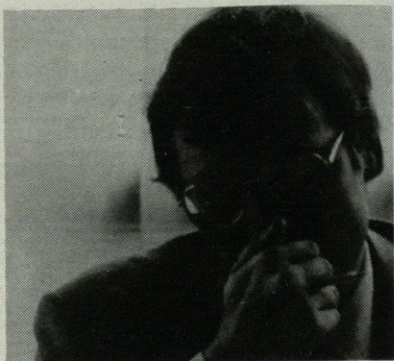
LAN KIDE AURREZKIA

Euskadiko Kutxa

NON-ZER

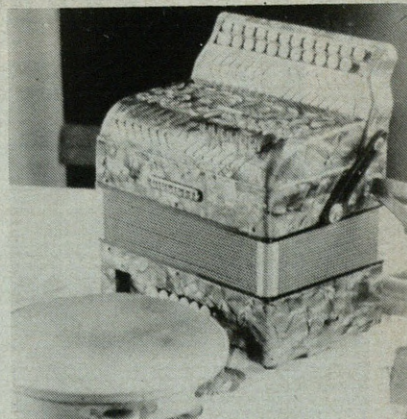

Joan den astean, Baionan etxebizitza bat okupatu zuten «Laguntza» taldekoek. Lehenbiziko aldia da horrela-ko gauza bat gertatzen denik. Aspalditxotik kolaboraziorik egin gabe zegoen gure lakide Beltzak idatzi digu artikulua horren kronika segituz.

OTANen aginduari jarraituz, 572 misil ezarriko dira aurten Europako lurraldeetan. Gerra nuklearraren mamu beltza da oraingoan Europan zehar zabaltzen dena. Finlandiako «Bakerako eta Desarmerako Institutu»ko zuzendaria den Tapio Varis-ekin elkarrizketa egiteko aukera izan digu egunotan.

2. Aste giroa.
4. Izan gira Euskal Herrian squatting! **Beltza**.
6. Ildo-8 kalean. **Iñaki Zubiondo**.
7. Nazioartekoa: Tapio Varis-ekin elkarrizketa. **K. Landa eta A. Azkargorta**.
10. Astaria: Aurreratzean atzerantz-ko boterea. **J. I. Basterretzea**.
13. Sikulusaltsa: Erregina berria langileok egiten dugu. **M. Aizpuru**.
16. Wanted! Dioxine for... **M. Legarto**.
18. Laja eta Landakanda-rekin elkar-rrizketa. **M.A. Harana**.
23. Luma zorrozituz: **J. R. Etxebarria**.
24. Bazterrekoak: Yukio Mishima-ren izpilua.
26. «Bidea euskaraz» Astigarragan.
27. «Maiatz. 3» literatur aldizkaria kalean. **J. L.**
28. Liburuak: Joxean Sagastizabal-en «Jolasean». **Xabier E.**
30. Euskal Antzerki Taldeen Biltzarrea Urnietan. **Mikel Antza**, eta **Eneko Ulasagasti**.
34. Zinema: «Frances». **Xabier E.**
35. Literatura: Gombrowicz, Poloniarren zirikatzaile. **J. M. Iturralde**.
38. Jo... adarra.
39. Bertsoak.
40. Azkena: Hirugarren belarria. **Koldo Izagirre**.

Batek soinu txikia, besteak panderoa... kalez kale eta erromeriaz erromeria. Laja ta Landakanda dira dudarik gabe trikitilari ezagunenetakoak. Haiekin solasaldi luze eta atsegina izan zuen gure landike Mielanjel Haranak. Berak aldatu eta gure orrialdeetara pasa ditu.

Hilaren 15ean, igandez, Urnietan bildu zen Euskal Antzerki Taldeen Biltzarrea. Bertara euskaraz iharduten diren talde guztien ordezkaria gerturatu ziren, baita gure kolaboratzaileak ere. Beraiek dira guri kronika prestatu digutena.

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia kooperatiba.

Zuzendari kazetaria: Koldo San Julian.

Donostiako Erredazioa: Josu Landa, Joxemi Zumalabe, Pello Zubiria, Iñaki Uria, Xalbardin, Jon, Joseba Alvarez.

Gasteizen: Xabier Etxaniz.

Bilbon: ANAITASUNA taldea.

Iparraldean: Ladix Arrosagarai, Mikel Hiribarren, Allande Sokarros.

Iruñean: Pello Lizarralde.

Kolaboratzaileak: Martxel Aizpurua, Enrike Amonarriz (Jo... Adarra), Mikel Antza, Joxe Azurmendi, Balere Bakaikoa, Luis Mari Bandres, Iñaki Kamino (Aste Giroa), Emilio Lopez Adan «Beltza», Alfontso Martinez, Mikel Nabarro «Trikuharri», Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Andoni Sarriegi «Murmendi», Joseba Sarriónandia, Pablo Sastre, Joxean Gezalaga «Zaldubi».

Marraskilariak: Joxemi, Julio, Zut.

Argazkilariak: Kristina, Txema Ormazabal, Luis Otaegi.

Administrazioa: Iñaki Ugarteburu, Pepi Zabaleta, Joxe Mari Ostolaza.

D. L.: 80-1963.

Helbidea: ARGIA

Virgen del Carmen, Z/G
Ramonenea, behea
DONOSTIA-12

Telefonoa: (943) 28 33 99.

Inprimategia: GRAFICAS SEMI.
Plaza Lasala, 3. Donostia.

Hego Euskal Herria	
Estatu Espainola	3.000 pta.
Ipar Euskal Herria	
Beste atzerriak	4.200 pta.
Airez	6.480 pta.
Ale bakarra	90 pta.

ASTE GIROA

Elisabete lehoi domatzailea

Mariasun Landa

MARIASUN LANDA. ELIXABETE LEHOI DOMATZAILEA. Elkar. Perkax saila 3. 225 pta. 57 orri.

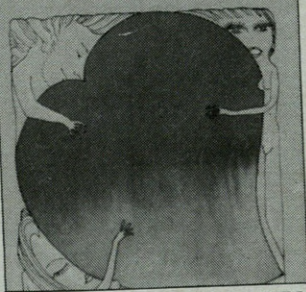
Ezaguntasuna irabazten ari da pixkana pixkana haurrentzako ipuinei ekin zien Mariasun Landak, eta bere azken ipuin hau gure orritaratzea otu zaigu. Ezer baino lehen arrazkiak Ramon Agirrerrenak direla esan besterik ez. Ipuina neska gazte baten gorabeherak gorpuzten dute. San Juan bezperako gauak euskaldunontzat duen xarma zapuztu egiten dio amak Elixabeteri kanpora ateratzea eragozten dionean. Etxean geldi beharraren beharrez, telebista piztu eta zirkoa ikusiz asetu behar. Baina horrelako ipuinetan hain ohizkoa den ametsak zeharo aldarazten ditu gertakizunak eta Eliri bereziko abentura datorkio aukerari. Ez du ez alferrik galtzen sortutako aukera eta gau ederra igarotzen du zirkoa dela eta. Baina ipuin guzti hauek errealitateira itzultzen dira azkenean haurraren pozari astinaldi bikaina emanez. Hizkuntzari buruz badugu zer esanik: Oso ondo idazten du Mariasunek, baina ipuin hau irakurriko duten umeei 10 bat urte izango dituztenez eta askok euskaraz ondo menderatuko ez dutenez, zailxe egingo ote zaielakoan gaude hitzak ez bait

dira sarritan hain arruntak gertatzen, eta zenbaitetan esaldi osoaren ulerkaiztasuna ekar lezake honek.

joxean sagastizabal

JOLASEAN

Café Iruña Saria 1983

JOXEAN SAGASTIZABAL. JOLASEAN. CAFÉ IRUÑA SARIA 1983. HORDAGO. 300 pta. 63 orri.

Gutxitan, inoiz ez ez esateagatik, izaten da horrelako narrazio motza euskaraz idatzia ikusteko aukerarik, nik behintzat ez dut gai hau egundaino euskarazko liburu batean irakurri, hain zuzenki erabilia bederen. Eta gaia ez da ez egunero irakurtzen direnetakoa, euskal literatura zenbait taburi zabaltzen ari zaioneko adierazle ote narrazio hau? Esan dezagun behingoz liburuan sexu askatasunak zama handia duela. Ipuina Donostiako gazte ikasle batzuren bizipenen arteko lotura da, egun gutxi batzutan gertatzen da guztia, linealtasun argi batean. Teknika, soila da, pertsonen arteko harremank direnez elkarriketa nagusitu egiten zaio narrazioari, ulertzeko zailtasunik bat ere ez du, eta hizkuntzaren aldetik gauza bera, eguneroko euskara erraz eta funtzionala baitugu bera. Edozein arratsalde goibeletan begietara zerbait eramateko aukerakoa, pretentsio handirik gabeko lana. Ez ahaztu noski narrazio honen bidez Sagastizabalek Café Iruña saria jaso egin duela.

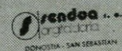
Real Academia de la Lengua Vasca
EUSKALTZAINDIA
Académie de la Langue Basque

EUSKERA

1927

Redicido con la cooperacion de

DONOSTIA - SAN SEBASTIAN

EUSKALTZAINDIA. EUSKERA 1927. urtekoa. SENDOA. 2.000ptas. 324 orri.

Kaleratzen ari da Euskaltzaindia orain arte ahi-tuak ziren «Euskara» zenbaki zaharrak, eta 1927. urtea arte iritsi gara gu. Bertakoak hauek dituzue: batetik Gipuzkoak erizkizundiari erantzundakoa, hitzen erabideari buruzkoa eta Orixek egin, Euskaltzaindiaren batzarre agiriak, Nafarroako foru nagusitan garai batzutan erabilitako euskal hitzak, Landerretxeren erran zuhurren jarraipena, Azkuek euskal epentesias egindako lana, Azkue beraren «lamiak euskalerrian» eta «Batasunaren bidean», Intzak Nafarroan hain ederki bildutako esaera zaharrak, batzarre agiri gehiago eta Orixek Nafarroan erizkizundirako jasotako datuak. Eta bukatzeko zenbakiko lanik nagusia, Azkuek Aezkoako euskalkiaz egindako bilduma lana. Bertan guzti hau agertzen da: 17 ipuin, aetzen sineskeria eta azturak, 34 atsotitz, umeen jostaketak, kanta mordo bat, fonetikazko bereizgarriak, morfologiazko xehetasunak eta aditz pila bat. Azkenik hiztegi txiki bat eta kante-tako pentagramak. Dialektologia mailan aezkerari buruz egin den lanik zabale-na dugu hau oraindik, beraz bere garrantzia ezin uka.

ARTESANOS DE LA REGATA DEL BIDASOA

Juan Garmendia Larrañaga

SUMBILLA, ARANAZ Y YANCI

JUAN GARMENDIA LARRAÑAA. ARTESANOS DE LA REGATA DEL BIDASOA. Sunbilla, Aranaz, Igantzi. Txertoa. Askatasun Haizea 61. 490 pta. 130 orri.

Jo eta su lotu zaio Txertoa euskal eskulangintzari hainbeste horrelako lan biltzen dituen Askatasun Haizea bildumarekin. Orain honetan Bidasoa ibai inguruko Nafarroako hiri herri-tako eskulangile batzuri egindako bixiten ondorioz osatutako lana dakarkigu Garmendia Larrañaga etnologari tolosarrak. Bertan langileek zer eta nolako lana duten adirazten digu, xehetasun, neurri, era guzti-tako marrazkiak eta arginbideak emanaz. Kikua, oporra, abatza, kutxa, hesia, ara xabala, txarrantxa, pertzak, perra, saskia, txokolatea, zurezko ontziak, txinga, arto ereilea e.a. nola fabrikatzen dituzten nagusiki erakusten digu idazleak. Gehiago ere badira, baina ez ditugu hemen aipatu. Herriak esan bezala Igantzi, Aranaz eta Sunbilla dituzue.

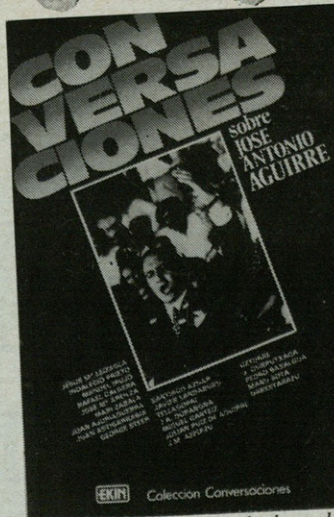
HABE 20. 1983.eko Maiatzaren Iekoa. 100 pta. 40 orri.

Ez dugu berantetsi maiatzeko Habe. Egurrean landutako irudi biribil bat azaltzen da estalkian. Barnean berriz guzti hau: Eusko Jaurlaritza utzi berria den Ramon Labaien egin-dako agurra eta Etxenikeri

eskainitako ongiatorria. Ahotik papelera sailean Alfredo Uria korrikalari ekiniari egindako elkarrizketa, berari laburrak zaizkio maratoniak, 100 kilometrotakoak behar omen ditu gutxienez. Ondoren Fernando Bidegainekin erdi aroko justiziaren ankerkeriaz. Zinea, hizkuntza, gizartea, antzerkia, aldizkariak e.a. Kalez kale deiturikoan gizonetako aldatu ez direla dionea, Picassoren «Gernika» lana ulertzeko laguntza bat, botiken arriskuak, eskoletako sexu irakaspea, Bilboko jateixe merkeak. «Hau mundua» saila «Loreekin garbi ezazu aurpegi» eta errezetak ipuinak, horoskopoa, Luke pelotari ospetsuari 13 galdera, komikia bitxia, argazki sari-keta eta listo.

EKIN. Colección conversaciones. CONVERSACIONES SOBRE JOSE ANTONIO AGUIRRE. 500 pta. 324 orri.

Ikaragarri liburu interesgarria eta bitxia atera du Ekin-ek Agirre lehendakari izanari buruzko elkarrizketen bidez. Bertan datuak, argazkiak, hitzaldiak garai

haietako gertaerak, bere bizitzako xehetasunak (gizaki bezala eta politikari bezala), beste politikari asko berari buruz zuten eritzia, politika gora beherak e.a. Liburua noski askoren artean egindako gorazarre bilduma da, eta bertan baikoitzak lehendakariari buruz gogoratzen duena edo nolabaiteko bizikizuna kontatzen digu. Hauen artean izen batzu besterik ez ditugu aipatu: Leizaola, Irujo, Jose Maria de Areilza, Indalecio Prieto, Ildefonso Gurrutxaga, Companis, Picasso, Mauriac, Venezuelako deputatuak eta beste asko.

BEHOBI KO

INASIO TRINKETEAN

**MAIATZA
29
IGANDEA**

5 ETAN

PANPI
LADUCHE - SEIN

AURTENGO TXAPELDUNEN KONTRA

ETCHEGOIN - URRUTIA

IZAN GIRA EUSKAL HERRIAN SQUATTING!

Baionan, Bourgneuf karrika zaharra iparmendebaleko haize bortitzen pean gertatzen da usu; Atlantikotik zuzen etortzen diren bala hezeak ufaka amiltzen dira kalearen aho hestuan zehar, Baiona ttipi osoan irentsi nahiaz. Halere, Iparraldeko abertzaleek biziki maitatuzte zokomoko zaharkitu hauk

Bourgneufen daude Gaueskolen idazkaritza eta Kaiet ostatua, ondo-ko Marsan karrikan Biltxoko ongi famatua, handik ez urrun Pannecau kale buztia, poteadoreen erresuma. Kale eta kanto guzti ahauek bilkura, manifestaldi eta festen oroitzapena dute, eta gaz lehegailuan erresumin mingotsa kutsaduraren ohizko partea duzue.

Karrikaren 21an ikurrina lehen estaian; ondoan pankarta bat: «Jabetasunaren kontra, bizitegiak gure gain. Immeuble squatté». Atean, afitxak, euskaraz eta frantsesez: «Gizarte kapitalistaren suntsitzeari buruz ari diren borrokaren agerbidea behar luke Maiatzaren 1a. Eguneroko arrazoei ihardesteko, bizi dugun egoeraren salatzeko (langabezia, biziaren karioa, garraioa, edozoin zapalketa mota), gure izaite eta nortasunaren ukatzeari oldartzeko; besta mota batetako eginmoldeak agertu behar ditugu, ekintzetara joan behar dugu. Xede hauekin dugu Baionako etxe huts baten hartzera deitu. Euskal Herriko etxebizitza politika salatu nahi dugu

— «Noiz arte? Txakurak jin artio!»

ekintza honen medioz». Eta «LA-GUNTZA» taldeak izenpetzen du.

ETXE ZAHARRAREN EDERRA

Atean, sarraila berri bat, guztiz dirdirante; sartzerakoan, dioskute-nez, atea zabalik zegoen, eta okupatzaileek berehala sarraila dute eman, txakurren lana eragozteko. Sartzeko, beraz, deitu behar da, aldabandi astun eder baten medioz; xiberotar bat etortzen zaigu, eta sarraila puta mardikaturekin borrokatuz gero, barrura.

Baionan diren beste etxe zahar askoren antzekoa da hau. Aintzineko merkatariek eta burgesek egina, aski karratua, eskilara kaxa zabal eta argitsu baten baranoan eraikia; ganbarak ere handiak dira, beheko balkoiak altuak. Ederra litzateke huts eta utzirik ez balitz; beheko barrutiak zaborrez beterik daude, lehen estaiko balkoiek ez dute birleihorik, goiko pisuetan uzkin asko. Baina oraingo etxebizitzaren politika holako da: dirudunek hirizentrotik kanpoan eraiki-

— Etsaiaren saietsetan zauri gorri-gorria.

tzen dituzte txaletak, erdiko etxe zaharrak txiro, emigrante edo errefuxiatuen egonlekuak bihurtzen dira; berritzen edo zaintzen ez den etxean bizi ziren azken zaharrak hiltzen direnean, ezer ez da egiten hondamena hurbildu arte. Eta orduan, etxea ederki berritzen da, kario kario salatzeko edo alogeratzeko orain berriz ere -irierdiko xarmak preziazten dituzten dirudunei. Bitartean, gazteek, langabetuek, etorkinek, ez dute non ongi eta merke bizi aurkitzen.

Horren salatzeko dute etxea okupatu. Sukaldean direnek roilo politikoa explikatzen digute; oilasko-arroza egiten ari dira. Kutxa batek hamar

libera eskatzen dizkie bazkarian parte hartu nahi dutenei; aperitifa eskeintzen digute, kontrabandoz ekarritako Ricard hain zuzen.

NONDIK SARTUKO DIRA TXAKURRAK

«Zorointsuak?» galdetu. «Bai eta nola!», erantzun... Gazteak dira; halere, Iparraldeko borroka abertzalean beterano direla esan behar da. «Eta noiz arte?» «Txakurrak jin artio!» Ekintza sinboliko bat zuten pentsatu, asteburu bat etxea okupatu eta kito: baina jendea etorri da mukuru, asko eta asko pasa da zoriorenak emateko, laguntza eskeintzeko.

Okupazione honen inguruan mogimendu bat sortzen ari dela dirudi; behoko barrutiak garbitu eta apaindu nahi dituzte, elkarte, talde eta militantei non bildu eskatzeko; larunbatean, besta bat egingo dute. «Okupazione hau, etsaiaren aragian zauri pozindun eta iraunkor bat egin nahi diagu...» Bejondizuela!

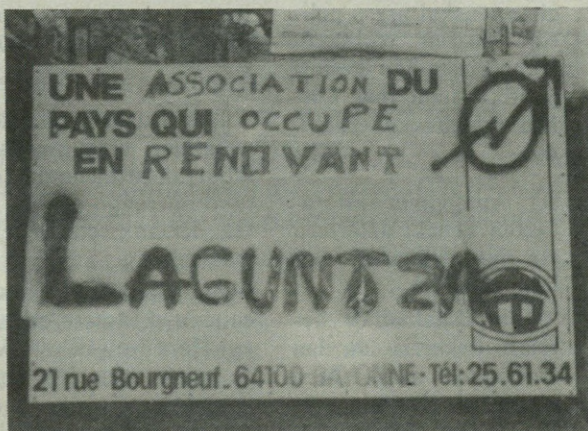
Bigarren estaiako leihoetatik, komisariako atzekaldea ikusten da; teilatu zapal bat baizik ez dago bien artean. Nondik etorriko da eraso?: atea lehertuko dute, edo lehen pisuko gaizki babestutako leiho zabaletan zehar sartuko, edo teilatuz teilatu goitik sartzen saiatuko dira? Defentsarako taktikak aipatzen eta azaltzen dira. Bai, borrokaren dinamikan ongi sartuak direla ikusten zaie.

Bitartean, Baionako alkatea da irratiaz mintzo. Etxebizitzaren politikari buruz eskuak garbituz gero, holako ekintza zirtzil batek ez duela egoera aldatuko ederki aldarrikatu du; bai, Estatuaren politika, eta jabeen egoera, eta ekonomia kinka, dana aipatu du. Eta arrazoin duela frogatu du, omen.

BIZI GARELA FROGATU

Baina tipo honek ez du gauza handirik ulertu. Iraultzaileen edozein ekintzari eskatzen ba zaio egoera goitik behera iraultzeko gauza izan dadila, ezin genezake inoiz ezer egin; indar erlazioa dena denez, Neguko Jaureria ezin daiteke egun oroz eta bihar bertan okupatu... Hutsik dagoen etxe bat bai okupa daiteke; goiz ala berandu, txakurrak etorriko dira, eta defentsa taktika guztiak gorabehera frogatzen dugu, besta eta borroka uztartzen dira, iraultzarako gimnastika egunero errepikatzen da.

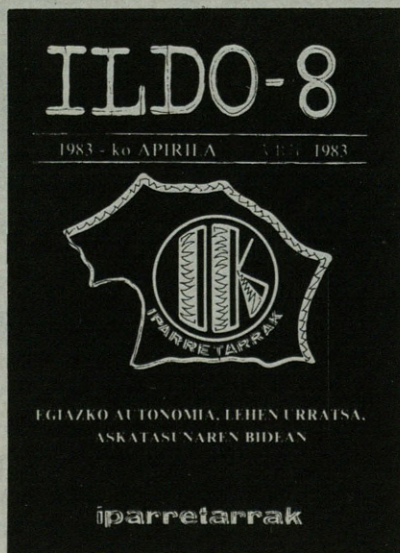
Gimnastika eder honetan datza ka-koa. Injustiziaren aurka beti jazartu, posible eta esankor zaiguna egin etengabeki... Garaipenaren bihar-munak balizkoak dira; 21 numeroko atea zabal zabalik zegoen, eskilaretik gora abiatu ziren squatteroak, oilasko-arroza egiten ari ziren, traktaz paperperatuko dute Baiona osoa, etsaiaren saietsean zauri gorri gorria irekiko dute, eta lozakuetan, solairuan, lokartuko dira eraso doilorra- ren zai. Biba zuek!

«Iparretarrak» erakundearena

Iritsi zaigu, azkenean, Ipar Euskal Herriko «Iparretarrak» (IK) erakunde harmatuak kaleratzen duen «ILDO» agerkaria. Hasi zenetik 8. zenbakia egiten du eta 1983ko apirilean dauka bere data. Azken honetan gainera, Iparaldeak bere aurrerapenerako beharko lukeen autonomi estatuto bat finkatzeko puntuak azaltzen zaizkigu.

ILDO-8 KALEAN

Ipar Euskadiko egiazko autonomia oso hori, puntu hauei lotua dago:

1.) Lehenik, euskal nazioaren eta euskara bere hizkuntzaren eza gutze ofiziala galde egiten dugu.

Euskaldun bezala bizitzeko eta lan egiteko, gure egitura politiko, zibila, ekonomiko eta kultural bereziak nahi ditugu eta baita ere gure beharren araberrako legeak.

Euskara sozial bizirako maila guzietan hizkuntza ofiziala izanen da eta hortaratzeko normalizatzeko plangintza bat eraikia dateke.

2.) Ipar Euskadiko autonomiak, hiru probintziak hartuko ditu (La-

purdi, Baxe Nafarra, Xiberoa) eta batetaratzearen eskubidea onartuko du.

Ipar euskal herriaren autofinkatzeko eskubidea eta nahiko duelarik eskubide horren baliatze ahala ezin eztabaiatuak dira.

Ipar Euskadiko autonomi honek, frantses estadoaren barne izanikan ere, euskal langileriar egiazko neurriak eman behar dizkio, bere arazo guztiak, maila guzietan, berak beregain hartzeko gisan.

3.) Frantses estadoaren barne izanikan ere, autonomia horrek Ipar Euskadiri eskubideak eta ahalak emanen dizkio nahi dituen loturak

ukaiteko Hego Euskadirekin.

4.) Autonomia estatutoaren barne bezala onartzen da euskal herriaren aurkako errepressionen ezeztatzea. Horrek erran nahi du: errepresio indarrek alde gitea, euskal preso politiko guzien askatzea, Hego Euskadiko iheslari politikoentzat Ipar Euskadin bizitzeko eskubidea.

5.) Autonomia estatutoaren xeheki aztertzea eta finkatzea herri mailan egiten da.

Ipar Euskadiko herriak bakarrik du lan hori egiten ahalgo bere interesen alde; bere erakunde eta egituren bidez.

Ipar Euskal Herrian, Mitterrand Errepublika frantseseko lehendakari-tzara heldu zenetik, denboraldi batean borroka harmatuaren oihartzuna isildu samarra egon da. Hala ere, IK taldekoek bai Kontseilu Jeneralaren «Villa Bakia» eta bai enplegu tenporaleko kontratuak egiten zituen agentzia bat lehertu dituztenean, borroka harmatuaren jarraipena argitarazaldu da.

«Ildo» honetan adierazten da ekin-tza harmatuei jarraipena eta sendotzea emateko erabakia eta horren beharra sustatzen duten baldintzak.

«Gure nahia», diote Iparretarrek sarreran, «zapalkuntza horren kontra gure borrokaren azkartzea da eta ere Ipar Euskadiko pupuluari egiazko nazional eta sozial askatasuna da-eta-ere-Ipar-Euskadi emanen dioten egitura berezi batzuen erdiesteari buruz borroka honen abia araztea». Ez da ahaztu behar ordea Frantziako estatuaren sozialistak agintean dauden egoera batetik abiatzen direla (Espainiako estatuaren gertatzen den bezalatsu, egia esan); eta lehenengo esalditik uzten da garbi Frantziako «izpiritu berriak» eskaintzen duena: «gure eskakizunak baztertuak eta ixilduak diren garai huntan, borrokari lotzeko ordua etorri zaukula barnetik senditzen dugu».

ZAPALKUNTZA POLITIKOA, EKONOMIKOA ETA KULTURALA

Ipar Euskal Herriak jasaten duen zapalketa hirukoitz horren azalpen laburrak betetzen ditu «Ildo-8» honetako hurrengo orriak, beti ere euskaraz lehenik eta atzeko orrialdean frantsesez gero.

Zapalketa politikoaren aipamena egitean, Frantses estatuak Ipar Euskal Herriaren beharrak, eskubide nazionalak, ase ezina dago oinarritzat: sistema kapitalista eta erdirakoia zartzeko arriskuan jarriko litzatekeela, Euskadiren berezitasuna kontutan

hartzezgerotan. Hala ere, «**itxuraz lehenengo eskuindar poderetik desberdinak baldin badira ere, funtsean arras berdinak**» diren sozial demokratek «**politiko, ekonomiko, sozial eta kultura mailako gure galde zuzenak gutxitzen, zatikatzen**» dihardute. Eztabaida eta negoziaketen promesa horiek, beti ere beranduagotuz doazenek, jendea frantsesenganatzea beste helbururik ez dutela diote Iparretarrek.

Zapalketa sozio-ekonomikoaren atalean, Iparraldeak nozitzen duen krisis sakonaren bi alderdiak aipatzen zaizkigu «Ildo-8» honetan. Bate-tik, Europa mailan kapitalismoaren konzentratze prozesuak Euskal Herrian ere sar erazten duen langabezia eta mixeria. Eta bestetik Frantziako estatuak Iparraldeari ezarri dioten turistifikatzea, Herriaren beraren bizia ere arrisku larrian jartzen duena. «**Sozial demokrata aginte erdirakoiak, kapitalismoaren azkartzearen aurka jokatzeko indarrak ez du egin nahi eta beraz Ipar Euskadirentzat turismak-eria azkartzea baizik ez du egiten ahal**». Bide hori sekula baino gehiago

borrokatzen jarraituko dutela agintzen dute Iparretarrek.

Beste hainbeste seinalatzen dute euskal kulturaren egoerari buruz. Euskal nazional nortasuna finka dadin, sozial demokrazia frantsesak ez dauka, ageri du, gure kultura sendotzeko bat ere interesik. Ikastolen, euskalduntzearen, planifikatzearen, komunikabide euskaldunen... inguruan ikusten dute Iparretarrek irtenbidea, sozial demokrata frantsesek eman nahi ez diotena.

EGIAZKO AUTONOMIA BATEN ALDE

Ipar Euskal Herriko erreibindikazioak sailka eta zatikaturik bultzatzea utzi eta «**borroken koordinatzea eta borroka bide baten finkatzea**» planteatzen dute Iparretarrek irtenbide bakar bezala. Autonomia benetako baten inguruan.

Une honetan sozial demokrazia frantsesak ezarri nahi duen, edo nahi duela dioen, deskonzentrazioaren fruiturik eza salatzen dute Iparreta-

rrek. «**Aldiz holako egitateek, bakar batzuen esku hartzea haunditzen dute Ipar Euskal Herriaren etorkizunaren gainean zeren eta baliatzen bait dira Euskadiko nazional osotasuna ezagutzen ez duen egitura batetaz**». Deskonzentratze faltsuaren salaketa horretarako ekintza bat gehiago izan da «Bakia» etxearen leherketa. Autonomia benetakoari buruz, luzera begira independentzia, sozialismo eta bateratze bateruntz lihoakeena, borroka harmatuak ere baduela alegia bere zeregina.

Guzti hau da «Iparretarrak» erakunde harmatuaren «Ildo» honetan agertzen denaren mamia. Elementu garrantzizko bat gure ustez Ipar Euskal Herriko egoera eta dinamika berriak aztertzerakoan. Interesgarria den bezala «**Ipar Euskadirentzat Autonomia Estatutua**» Iparretarrek zertan oinarriturik ulertzen duten. Ondorengo bost puntu hauetan alegia. Ipar Euskal Herriko KAS alternati-
ba?

IÑAKI ZUBIONDO

NAZIOARTEKOĀ

Tapio Varis-ekin solasean

EUROPA: ARMA NUKLEARREI STOP!

OTAN-en aginduari jarraituz, 572 misil ezarriko dira aurten Europako lurraldeetan. Gerra nuklearraren mamu beltza da oraingoan European zehar zabaltzen dena.

Hori dela eta, sendotuz joan dira hainbat herrietan Bakearen Aldeko Mugimenduak, ia beti Gobernuen joera pro-nuklearren aurka.

Bada, hala ere, European eta aspal-ditik nuklearizazioaren aurka joa-zen ari den Gobernurik, Finlandia-koa adibidez. Helsinkin ospatu zen duela hamar urte Seguritate eta Koo-peraziorako Konferentzia. Bigarren Gerra Mundialean alemanen eta so-

vietarren inbasioak jasan ondoren, 1946.ean Parisko Akordioan, neu-traltasun estatusa lortu zuen **Finlan-diak** gerra berriaren arriskua urrun-tzeko kezka handia agertu izan du. Honetarako ahaleginen artean, **Bake-rako eta Desarmeko Institutu bat**

sortu zuen Gobernuak, urteko 40 mi-lioiz subentzionatuz eta zenbait zien-tzi-gizon eta irakasle bertan lanean jarritz. Honen bidez eta Helsinkiko akordioei jarraipena emanez, bakea-ren aldeko proposamenak aurrera eramanez nahi ditu.

«Arma nuklearren oreka hautsia dago une honetan».

Institutu honetako zuzendaria den TAPIO VARIS-ekin elkarrizketa egiteko aukera izan dugu egunotan. Hogeita hamasei urteko irakaslea dugu berau, arma arazoetan aditua, hainbat aldiz ONU eta UNESKOk Desarmerako Batzordeetan bere Gobernuaren ordezkaria izana.

ARGIA.- European 572 «euromisil» kokatzeko akordioa hartu zuen OTAN-ek 1979.ean. Antza denez, aurten eta neurri honek altxatu dituen protestak kontutan hartu gabe, Inglaterran, Alemania Federalean, Italian, Belgikan eta Holandan jarriko dituzte CRUISER eta PERSHING II misilak Sovietar Batasunari begira. Ez ote du neurri honek arma nuklearren balantza OTAN-en alde makurtzen? Eta zer arrisku dakar Europako biztanleentzat?

TAPIO VARIS.- Dirudienez 1979.ean SALT I eta II elkarrizketak egin zirenean, arma nuklearren oreka lortu zen superpotentzia bien artean. Ez da erraza gertatzen oreka hori neurtzea, potentzia bakoitzaren arma-sistema ezberdina baita teknika aldetik. Baina garai hartan eta batak eta besteak zeuzkan arma nuklearrak ondo neurtuz, orekatuta zeudela zirudien.

Ondoren, sovietarrak Ural mendietan 351 misil SS-20 zeukatelako

atxakiaz hartu zen «euromisilen» akordioa. Baina sovietarren misil horiek SALT elkarrizketen aurretik zeuden han, gero berriztu bazituzten ere. Beraz, European orain CRUISER eta PERSHING delako misilak kokatzeak apurtzen du, bai, oreka, eta gainera maila estrategikoan. Kontutan izan behar dugu ondorengo datu hau: Alemania Federalean jarriko diren misilak 6 minututan ailega daitezke Sovietar Batasunera; aldiz, Sovietar Batasunetik Estatu Batuetara iristeko 8 minutu behar dute beste aldekoen misilek. Honek krisi berri bat zabaltzen du, 1959.ean Kubako misilekin gertatuaren antzekoa.

A.- Eta europarrok dugun arriskuaz?

T.V.- Bigarren galderaz, une honetan sovietarrek amerikarrek baino ardura handiagoa agertzen dute akordio batetara iristeko, agian balantza beraien kontra doalako. Gerrarren posibilitateak ez ditu Estatu Batuak gehiegi ikaratzten, ondorioak batez ere Europarentzat izango baitziren kaltegarri.

Beraz, nik uste, Andropov-ek bikerako egindako azken proposamenak zintzoak dira eta kontutan hartu beharko lirатеke.

«Sovietarrek amerikarrek baino ardurara handiagoa agertzen dute akordio batetara iristeko, agian balantza beraien kontra doalako».

POLITIKA NUKLEARRAK, EUROPAKO GIZARTEAREN POLARIZAZIOA

A.- Baina Madrilgo Seguritate eta Kooperaziorako Konferentziak porrot egin zuenetik, ez da akordiorako itxaropen handirik zabaltzen...

T.V.- Nolanahi ere, bide horri jarraiki beharra dago, batez ere bestelako alternatibarik ez dugulako. Zer dugu bestela? «Gerra hotza» edo borroka irekia. Eta bi hauek ez dira arrazionalak, are gutxiago bizi dugun koiuntura ekonomiko-politikoan. Distentsioa da garapena ziurta dezakeen bide bakarra. Horregatik da hain garrantzitsua Seguritate eta Kooperaziorako Konferentziak iraun dezala, batez ere, herri txikien ikuspuntutik begiratzuz. Halako erakunde kolektiboen bidez ez bada, hauek ezin dute seguritate-politikarik bultzatu.

A.- Misilak European kokatze horrek badu eraginik bertako Estatuaren barne-politikan? Politika atzerakoia bultzatzen ditu? Bestalde, sarri askotan, Ipamerikarrek eta beste batzuk sovietartzaletzat kontsideratu dituzten Bakearen Aldeko Mugimenduak nola ikusten dituzu?

T.V.- Lehenengo eta behin, Eskandinaviar Estatuak honetaz oso ardura gogorra duten heinean, eta bai nuklearizazioa eta OTAN-en integrazioa ukatzen dutenez, misilak kokatzeak Europa puska dezake.

Alemania Federaletako kasua diferentea da. Dударik gabe, «euromisilen» ezartzeak ideologia kontserbadoreak indartzen ditu. Baina sakonago begiratzuz Europako gizartearen barne polarizazioa batetara garamatzala uste dut. Izan ere, epe laburrera, Europak kanpotik itxura trinkoa eman-

«Europar, eskuindarren erradikalizazio bat eta gobernuen eskuinera jotzeko tendentzia ageri dira».

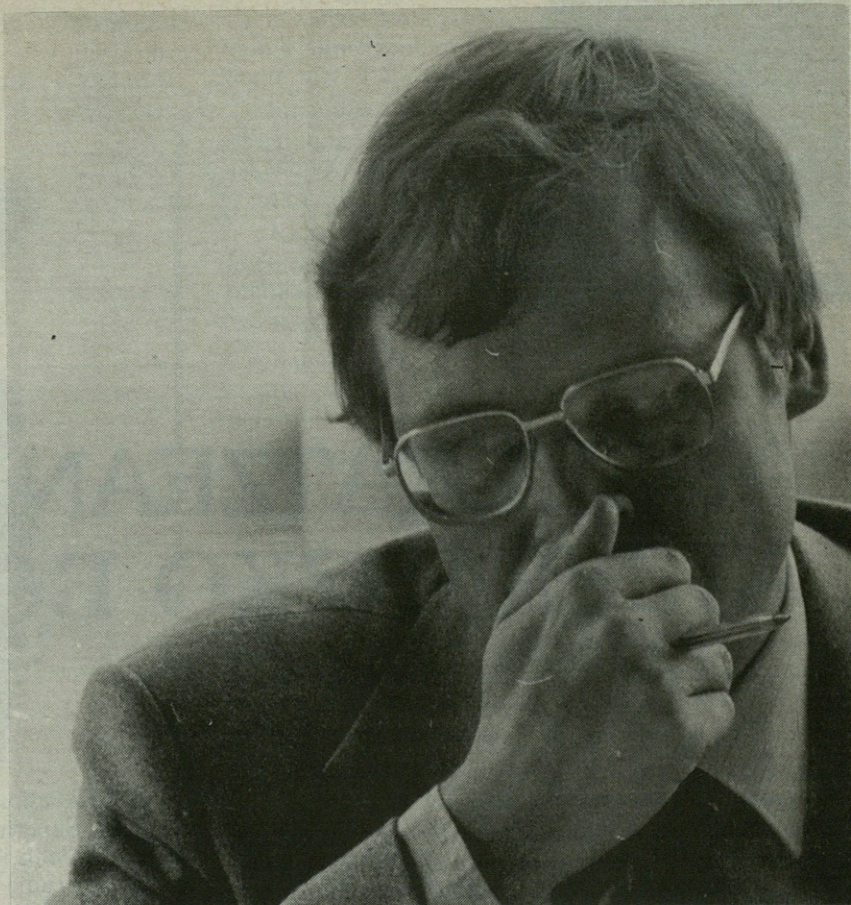
go du. Halabar, eskuindarren erradikalizazio eta Gobernuen eskuinera jotzeko tendentzia, dagoeneko Estatu batzuetan ikusten ari garena, hain zuzen ere.

Baina urte pare bat barru, ondorio grabiagoak ikusiko ditugu, alegia, misilen kokatzeak Europako Estatuaren barnean polarizazio bat ekarriko duela, akordio-ezaren zentzuan. Eta honetan Bakearen Aldeko Mugimenduek garrantzi handia izango dute, iparamerikarrek eta frantsesek sovietartzale kontsideratu dituzten arren, nik ez dut halakorik sinesten. Eritzi hori mugimendu hauetan dabilen jendearen giza konpromisuaren infrabalarazio batetik letorke. Etor-kizunerako, mugimendu hauek oso garrantzitsuak iruditzen zaizkit. Eta aipatu dudan legez, Europak kanpora emango duen itxura homogeneoa alde batetik eta barne egoeraren ahuleziak bestetik, dialektikoki barne al-daketa bat prestatuko dute hurrengo urteetarako.

«GURE HELBURUA: BLOKE MILITARREN DEUSEZTEA»

A.- Espainia Otan-en sartzeak, eta Felipe Gonzalez-ek oraintsu egin dituen deklarazioak «euromisilen» ezartzearen alde. Ez du horrek Espainiaren neutraltasuna konprometitzen? Eta bigarren, «euromisilen» politika eta OTAN-ena eskuarki Europaren defentsarako politika bezala kontsidera daitezke ala Mendebaldeko blokearen interespean daude eta beraz yankien zuzendaritzapean?

T.V.- Lehenengo galdera erantzuteko ez dut datu nahikorik, ez dut Gonzalezen politika zehazki ezagutzen. Printzipioz, edozein blokeri atxekitzearen kontra nago. Gure helburua eta abiapuntu bezala, bloke militarrek pixkanaka eta banan banan deusezte da. Uste dut armen ge-

«Gerrarik bada, ondorioak batez ere Europak jasango ditu».

hitzea inoiz ez dela positiboa. Horrek armen norgehiagoka berriak sortu baino ez du egiten.

Eta bigarren galderari erantzunez, formalki badakigu OTAN, Ipar Atlantikoaren defentsarako erakunde bat dela, eta horregatik Europako zenbait herri ere bertan daudela. Halere, uste dut Europak politika propio eta berezi bat izan beharko lukeela eta ez USAren menpean ibili. Baina noski, Estatu Batuak botere global bat dira, eta konprometituta dago Asian, Ertamerikan eta oro har Hegoamerika osoan. Nik honetaz galdera bat planteiatzen dut, eta zera da:

«OTANen dauden Europar kideek zergatik ez dute pixu gehiago Aliantzaren erabakitzen den politikan?».

OTANen dauden Europar kideek zergatik ez dute pixu gehiago Aliantzaren erabakitzen den politikan.

A.- Eta jadanik dauden arma nuklearrak hain arrisku ikaragarria suposatzen badute, ezin daitezke gutxienez arma horien ugalketa eta hedakuntza mugatu.

T.V.- Bai, horretarako ahaleginak egin dira nonbait; adibidez, Balkanetako ingurua gune ez-nuklearra kontsideratuz: Jugoslavia, Bulgaria, Grezia eta Romania. Arazoa zera da: haiako neurriak hartzeko ere blokeen arteko oreka kontutan hartu behar dela.

Afrika litzateke beste gune ez-nuklear posiblea. Hegoamerika osoa, Tlatelolco-ko Akordioaren ondoren, ez-nuklearra kontsideratua dago. Baita Asiaren parte bat ere.

Europar askoz zailagoa da, dagoken nuklearizaturik baikaude. Bide okerretik sartu gaituzte europarrak, eta gaizki ibilia desibili beharko dugu.

Textua eta argazkiak:
Antton Azkargorta
Karmelo Landa

AURRERATZEAN ATZERANZKO BOTEREA

J. I. Basterretxea

—Nik ez nuen hori esan gero!

Honelaxe ebaki zen zinegotzien batzar orokorra, zeinetan aurreko hilean zehar esan eta eginikoak debatitzen bait ziren. Halako batetan, inork ezer espero ez zuenean, balea kaikudun araldea barnetu zen batzarlekuan balenbizar luzeak erakutsiz, buztana gaztainak zabaltzeko maniatuz eta ur-txorrota jende bultzaigailu bihurtuz, zorritzoz garbitu zuten tokia.

Gelan ura eta baleak baino ez zirenean, alkateak, antiojuak mahai gainean utzirik, zutitzera zihoela irudirik, eta kolpe ederrez mahaiko paper, zigarro eta hautsontziak oro dardar ikaraturik, berriro askatu zuen bere berbaldia:

—Nik ez nuen hori esan gero!

Lehen amagoa eginez gero, benetan zutitu zenean, paper guztiak azeri-larruzko kartera handi zabalean sartu zitue-nean eta mahaitik altxatu ondoren, alkategelara hurbil-tzean, alboan jarrita zuen alderdikide mutuak begiekin, eta begioz, «ederto baten egon zara» aditzera eman zio-nean, harro-harro zegoen betaurrekodun izandakoa.

Ez zuen beste inorekin berbarik egin. Eskailera-ak jeitsi eta ate nagusi alboko udal hertzaintzatik pasatu. Txapelak kentzen ikusi. Kaboaren eskua hestutu. Numeroak zabal-du atea zeharkatu. Eta larruzko txamarra hersterakoan, kremaileak ezkontzerakoan, zerbait arraro, goxo eta azalezinezko nabaritu zuen praketan.

«Nik ez nuen esan hori gero!» esan zion baitari krista-lezko ate nagusiaren aurre-aurretxoan aparkaturik, itxaro-ten, zeukan Ford-Taunus berdea zabaltzera hurbil ze-nean. «Niri esango al didate zorri zantarrok zer esan nuen hauteskunde kanpainan, niri neuri?», oihukatu ahapeka gorbataren aurrezko pasadorea, zeinak lauburu bat bait zeraman, ondo jartzen bitartean. Gorbata muturra, bestetik, praketan sartu zuen ezinazalezko goxotasun arraroa birnabarituz.

Piztuketak elektronikoari ekinez gero, lehenengoan hasi zitzaion lanean kotxea. Den dena zegoen ordenuan: larro-sa usaina autoan, paperezko esku-zapi koloniatunak ongi

enpaketaturik eskumako guanteran, visa txartela poltsi-koan, Lark-Superluze pakete hasberria beste guanteran, eta honen alboan ilehoriak oparituriko txiskerua, zeinak bihotz baten irudia bait zeraman eta bere barruan ondoko inzialeok erakusten: «S.S.P.M.». Den dena zegoen orde-nuan. Txiklea hartu zuen, eta ilun izan arren, eguzkitako antiojuak jantzi barruko atzeraikusgailuan bere bibotea-ren ile ondo orraztuak desorraztutzat jotzen zituela. Orraztu ondoren, lehengoan bertan utzi ileok. Antiparrak egokiago sudurreratu, eta alboan norbait ote zegoen begi-ratu ostean, alkondararen idunekoa txamarratik bost mili-metro ateratzen ihardunik, eskumako erakuslea sartu zuen ezkerreko sudurzuloan handik deslotu eta aske ari zen mu-kiaren atzetik aritzeko. Harrapatuz gero, ohizko pilota-txoa egin ostean, leihatilatik jaurtiki zuen enparantzara «ait ledi zorritoren baten gainean eror» pentsatzen.

«Nik hori esanda nuela zeini burura dakioko?». Autoari atzerantz eragin zion, gero aurrerantz ezkerretara jorik, es-kuma hartuz kale nagusian zen. Udal batzarra ospatzen bakoitzean egiten zuen guztietan legez, harro-harro jeitsi zuen bidetik kotxearen argi luzeak piztuta, klaxonaren ohizko leloaz ikusten ezagun, erdiezagun eta sasilagunak oro agurtuz. Begiak aurreran baino ezker-eskuman zituen bere botuaz alkate birberri izendatu lortu zuten guztiei zor zien azalzuriko kortesia betetzeko asmotan.

«Zorri zantar piztiagarrok gura naute izengatu» bida-gurutzera heldukoxe. Eskuma hartuta pub garestienetari-koetarantz jarraitu zitzaion bideari, horaila ikusi beharra zeukan eta. Kotxe berde liluragarriari so gelditzen gazteak ez zituen kale nagusiko atso errosariozaleak bezala agurtu, ez zituen ikusten. Gazteek ere, barruko txoferra ikusteko ahaleginak egin arren, ezin kristaleen atzekoa ezagutu. Halako kotxe ederra, pentsatzen zuten, halakoa...

Heldu zen heltzekora. «Zorri zantar maltzurrok azpira-tu behar ditut. Ileztu zital zapapartari doilorrok...» pentsa-tzen ate zuria zabaltzen eta maila biok jeisten bitartean. «... desegin behar ditut gero...» ilehoria ikusten. Hantxe zegoen, barraren kontra koinak botila bere aldean eta zen-

bait trajedun inguruan marmar ari. Ausarki proposatu zion, gutizia erne ondoren eta berba guriak erabiliz, ohiz proposatzen berbera oraingoan lehenengoz proposatuko bailion: ahapeka eta eskua ipurdian jarritz minigona atze-

tik altxatzen ziolarik. Gainerako ipurdimunek, biga osoa eginik, beste zenbait toki bazterretarantz zuzendu zenbait lagun merke eta desorduko aurkitzeko asmotan.

«Birringuko haut» esan zion lauburudun biboterreak. «Birringuko haut, oilgorri!» errepika lehentxoago jeitsi eskailerak egoten zihardutenean.

—Eta, zelan zure lan berri-zaharra, kariño?

—Ez dun hire arazoa. Gainera, ez heunke ulertuko. Hila-koek ezin ditzakete uler goi mailako jestioaren arazo kora-pilatuak.

—Baina...

—Baina, zer?

—Ba... zera... gaur «infraganti» harrapatu ei zaituela entzun dut...

—Alu gorriok! Zer gezur konta dinате obsesu lizunok... zer.

—Horela plantatuz gero, gurago dut elkarriketa ebaki.

—Hi ere, heuretarikoa haiz, jakina! Zer usten dun, kritikak entzuteko adorerik ez dudanik?

—Nik ez dizut holakorik esan!

—Eta zer? Zer uste dun, heuretarikoa haizena ez dakidanik akaso? Eta, nire hitz berberak kopiatuz nitaz trufatzeko gogoa igarriko ez dinadanik? Ongi hoa!

—Ebaki dezagun, otia...

—Ebaki... heu ebakiko haut beste zorritzto gezurti zantarrorok oro bezala. Heu ebakiko haut baldin beraien kontsignetan mogitzen bahaiz!!

Lehen txanda amaitu zen. Autoa martxan zuten eta motelerantz abiatu ziren Eskoikale, Ezkerkale eta Erdikaleko meneko guztiak ezpaloietan zirela ignoratuz nola arrano jaunak txoriaren kantu deboziozkoak ahazte... inurri erre-kak baino ez ezpaloietakoak.

Motelera heldukoxe lehen musua ezarri zion gorrian lauburudunak. «Barrura!» esan biboterreak.

—Gabon jaun-anderea, zer duzue behar?

—Dutxadun gela eman iezaguk agudo, bizkor hadi!

—Bi mila pezeta duzue trukea, eta aurretik ordaintze-koak.

—Nola, baina, bi mila pezeta, erotu al haiz?

—Zerlan erotu? Hauxe duzu prezioa, har ala laga.

—Hik, txotxo, ba al dakik noren aurrean hagoen? Ba al dakik, txotxo?

—Esango didazu jauna.

—Hire alkate jauna nauk, hire alkate berria, heure bo-tuaz alkatetza lortu duena nauk. Bada neure baimen berezi eta oniritziak duk zabalik txiringitoau. Esna hadi eta emai-dak giltza, txotxolo hori, baldin bihar bertan motelau lu-rraren parean egon ez dadin gura baduk. Emaidak, alo!!

Begi hertsiz pairatzea bultzatu zuen ilehoria gutuziak oro lasaitzeko. Honelakoak, halakoak eta bestelakoak mihi mutuz gozatu behar izan zituen biboterrearen kapritxoetan. Soldata eman eta etxerantz irten zuen gorbatahunak. Bestea bainua hartzen gelditu.

—Gabon dezazula andere! —eskeini zion emazteari alka-te lasaituberriak etxeratzean.

—Gabon dezala. Entzuna dut jadanik gaurkoa eta jakin beza berorrek gaurko batzarrean ezeztatu duena bain benetan esan zuela. Niri neurri bost axola, baina jakin beza alkate jaunak bere emazteak, hainbatetan bezala politikan ere, gezurtizat daukana. Bestetik, afaltzeko salpitxak ditu sutean.

IBILALDIA 83

EUSKARA GABEKO
EUSKAL HERRIA,
KRESALIK GABEKO
ITSASOA.

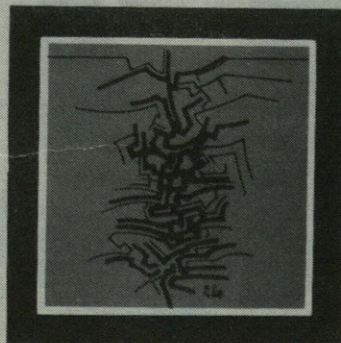
ZATOZ!!

**GAJA LABORAL POPULAR
LAN KIDE AURREZKIAT**

Euskadiko Kutxa

IBILALDIA '83

EKAINAK 12 JUNIO
LEKEITIO

ERREGINA BERRIA LANGILEOK EGITEN DUGU, EZ ERREGINAK

Erreginak eskaini digun aukera probetxatuz, erlauntza erakusteko eskatu diot nire gidariari eta lehen bezain leial, bere ondotik jarraitzeko esan dit eta han pasa dut arratsaldea eta gaua, beti erle artean, eztenkada bat noiz hartuko beldurrez.

«Ordenan hasiko gara, lehendabizi umetegia erakutsiko dizut» esan dit txitxerone ohituak izaten duen errutinarekin. Abiatu orduko, orde, monumentu baten ondotik pasa gara, eta nori eskainia zela uste duzue delako monumentu hori, Linneori! Honela zion: «Linneus hospatsuari, munduaren aurrean izena eman zigulako». Gidariak gorra kendu eta «bai gizon handia!» esan du.

Ez dut ulertzen zertan datzan «izena emate» hori.

Begira, Linneo etorri aurretik gu «erle» arruntak ginen, ez gintuen inork ezagutzen munduan zehar. Begira, animalia ustelduetatik sortzen ginela ere esaten zuten. Baina, Linneok izena ipini zigun, latinez gainera: **Apis mellifica**, zer izen ederra!

Ez diot abantaila handirik ikusten, egia esan, latinezko izena edukitzeari, usain klerikala aurkitzen diot.

Et-et-et-et, mesedez, erlauntzan ez aipatu elizako gauzarik, lehen ere antenataraino gaude elizako roiloarekin. Aldian behin etortzen dira zuetar batzu gure etxabizitzak lapurtu, urtu, txistorrak bezala zintzilik ipini, gero su eman eta elizan erretzen edukitzen dituzte... Beraz, ez aipatu ere egin horrelakorik gehiago.

Bai-bai-bai, izenarekin ari ginen...

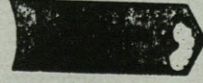
Beno, bada, latinezkoa dugunetik mundu guztiak onartu du gure izena, bai txinarrak, bai amerikarrak. «Hogure umetegia» dio bere sei hanketako bat jasoz.

Arraultze errunberria.

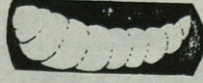
Harra jaio da. Lehen egunetan erregin gelea jango du.

6. egunetik aurrera ezia eta lorautsa jango ditu.

8. eguna. Jateari utziko dio.

21. egunean erle heldua kanporatuko da bere gelaskatik.

a) Erregina bere gelaska berezitik ateratzen.

Zenbat denboran egiten dira hor umeak?

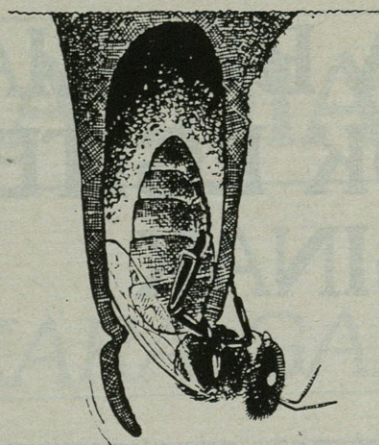
Hogeitabat egun. Erreginak arraultzea egin eta erle heldua sortu bitarte guztian.

Erleak sartu-ateran dabilta abe-raskako gelasketan. «Jana ematen ari dira» gehitu du gidariak, ni gelaska baten barnera begira nengoen bitartean. Ez dut ezer ikusten, oso argi gutxi bait dago. «Sartu eskua, esan dit, beldurrik gabe».

Sartu dut bada eskua eta garrasi bat atera zait ustegabeen. Har bat, txikia, bizia eta hotza ukitu dut. «Gela horretan zer bait usteltzen ari da, esan diot, harrak hasi dira dagoe-neko».

Irripar lasai bat du gidariak ezpaitan. «Zer espero zenuen aurkitzea hor barnean, diti pare bat eta haiei lotuta ume poxpolin bat?» Erreginak errun, h.d. arraultzea egin eta lau egunetara har bat jaiotzen da arraultze hartatik eta harra hazi eta hazi hasten da zortzi egun egin arte. Denbora horretan jana eman behar zaio ugari, jan hori «inudeek» egiten dute. Zortzigarren egunetik aurrera ez dute gehiago jaten».

Itxadon apur bat, zer esan duzu, ez dutela gehiago jaten?

b) Erregina bere gelaskatik aterata. Ikus behe aldean gelaskako tapa irekia.

Halaxe da. Harra jaio eta hurrengo egunetan jan eta jan aritzen dira, esan dizudan bezala. Pentsa zenbat jaten duten, 500 bider gehitzen dute jaiotz uneko pisua. Seitik zortzi egun bitartean langileek itxi egiten diote gelaskako atea argizarizko tapakia ipiniz eta hogeitabatgarren egunerarte jan gabe egoten dira barnean.

Eta, zer egiten dute bada?

Harrak bere itxura guztia galtzen du eta erle helduok duguna hartzen du, hegala eta guzti dituelarik gero, metamorfosia izan duela esaten dugu. Apurtzen du gero buruarekin tapakia eta gure artean hasten ditu lehen pausuak gelaskatik kanpo. Gosez akabatzen ateratzen da, noski.

Umeei zer jana ematen diezue?

Ez zaie beti janari bera ematen. Jaio eta lehen hiru egunetan «erregin gelea» deritzona ematen diegu eta hurrengo egunetan ezta eta lorautsa (polena). Janari hauek non eta nola egiten ditugun ikusteko aukera izango dugu gero.

Aberaskako zenbait unetan gelaska handiagoak ikusten dira multzoka banatuak eta ezin egon izan naiz galdetu gabe, «Erreginak sortzeko al dira gelaska handi horiek?» galdetu diot isilka, sekreturen argitzen ariko banintz bezala.

Bere mila begiak nire gainean ezarri ditu eta goitik behera begirada serio bat bota dit, «etxe honetako legerik nagusia Erreginei buruz ezer ez galdetzekoa da, bakoitzak bere lana eta kitto! Galdetzen duten bakarrak Alferrak dira, beti ari dira: «zer, lan asko, e? Erregina berria noziko du-zue?». Zure kasuan, ordea, galdetzea libre duzu, ezagutzen zaituet eta ez genuke zuen 2.000.000 irakurleak gure kontra ipintzerik nahi datuak ezkututzen ditugula eta.

Bada, barkatu, baina zergatik dira handiago gelaska horiek?

Alfer izango diren umeak daude hor. Txikitandik etortzen dira handiago, bistakoa da, handiago eta alferrago, Erregina salbu, noski. Alferra izango den hala ez guk erabakitzen dugu, ez dakit zer esan zizun Erreginak baina, egia hori da, guk gelaska handiagoa egiten dugu, ipintzen du han arraultzea Erreginak eta Alferra sortzen da.

Gogoratuko da irakurle, Erreginaren interpretazioa bestelakoa zela. Biak dira elkarren osagarri. Langileak gelaska handiagoa egiten dute eta Erreginak gelaska handiagoa ikusten duenean ernaldutako gabeko arraltzea erruten du han.

Eta zergatik sortzen dituzue Alferrak, jan besterik egiten ez badute?

A! Arrazoizko galdera zurea. Garbi hitzegingo dizut, Erregina berriak Alferrak nahi izaten omen ditu bere erlauntzako lehenengo pasean. Erreginen gutizia! Horregatik Erregina berria nahi dugunean, aurrez Alferrak sortu behar izaten ditugu.

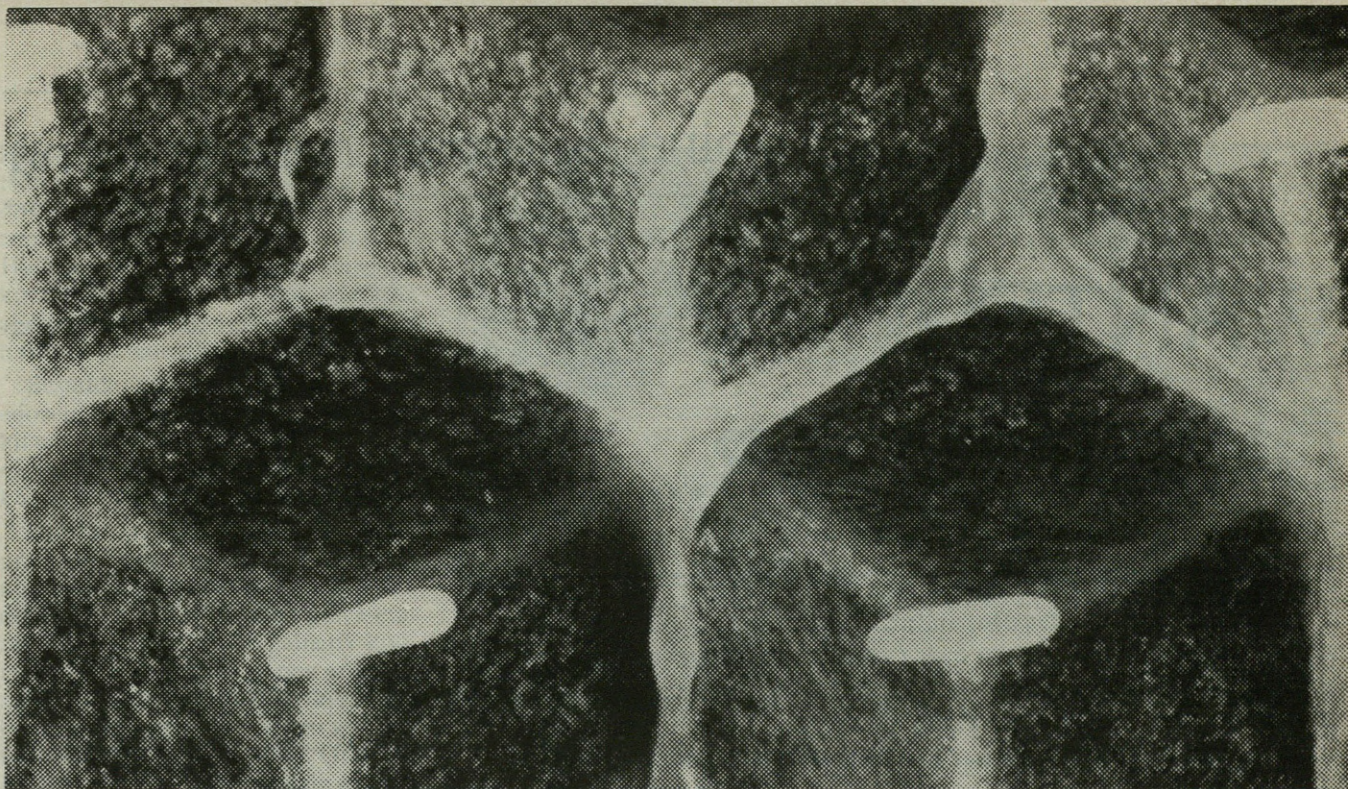
Galdetu ala ez galdetu egon naiz Erregina nola sortzen duten, baina bere gisara hitzegiten utzi diot, nahiko berritsu bait dago.

Beraz, gelaska txiki hauetatik Langileok sortzen gara, handixeago haie-tatik Alferrak eta beste handi berezi haie-tatik Erreginak.

Ikus al ditzaket gertuagotik Erreginategiak?

Bai horixe!

Hurbildu naizenean harriturik geratu niz, besteetatik hain desberdin diren erregin umetegiak ikusita (Ikus irudia).

Arraultzea gelaskaren hondoan.

Aizu!, eta nola dakizue hortik Erregina aterako dela?

Hara bestea! Ez gara alferrik ari- tzen zortzi egunetan erregin gelea ematen.

Ez dut zerrikusirik ikusten zuek ja-

naria ematearen eta Eregina sortzea- ren artean. Nik galdetu nahi dizuda- na da, erregina emango duen arraul- tzea nondik ateratzen duzuen.

Arraultzeak besteak bezalakoak dira, langileak emango dituztenak

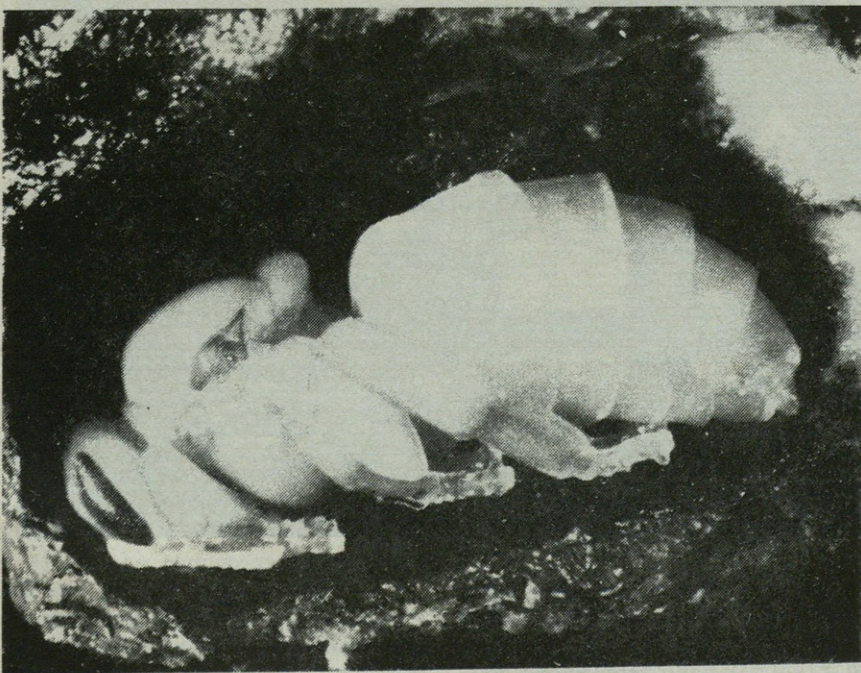
bezalakoak, baina Langile izango di- renei erregin gelea hiru egunetan ba- karrik ematen zaien bezala, zortzi egunetan ematen bazaie Erregina sor- tzen da, bale?

Azkenean jakin dut sekretua, jana- riak determinatzen du Langilea ala Erregina izango den. Horregatik ez zekien ezer Erreginak.

Eta Erregin gelea ere loreetan bil- tzen al duzue, lore berezi batzuetan, agian.

Ez, ez. Erle langileari gelaskatik atera eta sei bat egunetara buruan bi guruin edo glandula garatzen zaizkio, bi diti bezala, eta handik jariatzen du gela hori. Gerora laupasei egunetara atrofiatu egiten zaizkio betirako. Denboraldi honetan erleok inudetzan aritzen dira, beraz.

Eguerdia heldu zaigu eta bazkal- tzeraz gonbidatu nau gidari zintzo ho- nek eta itxadoten nago gelaska bate- tan eserita zer emango ote didaten zain eta pentsatzen «nik ere Erregin gele horretatik egun batzutan jango banu..., agian, ilea aterako zitzaidake eta Donostiako Erregina izango». Ez dut argi ikusten.

Erregin ninfa, metamorfosiaren jase oso aurreratuan, laister aterako da heldu eginik.

M. Aizpurua

Pozoina Europan hara ta hona

WANTED! DIOXINE'FOR...

2976ko uztailaren 10ean Italiako Seveso herria dioxina hodei batek pozoindatu zuen. Hodei hau Laroche-Hoffman multinazionalaren fabrika batetik zetorren. Fabrika hau sei urtez artoski itxia atxikirik, 1982ko irailean kasik gordezka, pozoin honen parte 41 ontzitan ezarririk kamioiez Frantzia aldera eramán zuten. Nora?

Ontzi hauek ST Quentin hirian ikusi omen dituzte, bai eta Anvers portuan ere. Munchehagenen ere daudenetz dudan daude. Ala suertez Linch aldean? Batek bederen badaki non dauden bainan beldurrez ez du aitortu nahi. Tokiz aldatu artio ote?

Egia aste batzu barne jakinen omen dugu. Epe laburrean Dioxina hau ez kaltegarria izanik ere psikosis gisako bat sortarazi du Frantzian eta Alemanian. Emeki emeki, Dioxina aurkitu nahiz hondakin gordeleku guziak miatuz bezala zuzen kontrán gorde beste mila pozoin agertzen dira.

EUROPAKO ETA FRANTZIAKO LELEGINTZA

Bizkitartean, Europak ba omen du behar den legegintza horrelako gertakiririk agitu ez dadin. Europako 1978ko lege edo direktibak erresuma bakoitzari hondakin gordelekuak non dauzkan eskatzen dio. Eskatzen ere dio erresuma batetikbestera dabilzan hondakin guziak zehazki identifikatuak izan daitezen. Haatik, hondakinak zein tokitara doazen ez zaie eskatzen. Dioxina hau, eskatu bezala zehazki (!) honela identifikatua zen: «dérivés chlorés de carbures d'hydrogène aromatisés», eta eskatua ez zen bezala ez dakigu non gordea dagoen.

— Dioxina hau non dagoen inork ez daki.

Legegintza europarrak bestalde ere, Frantziak badu bere lege eta dekretu zerrenda. Hauen arabera, zer nahi ez daiteke non nahi gorde. Hala nola Arsenika: Produkto hau ez dai-

teke ez erre eta ez alda. Gordetokitzat gatz-hobia behar du, erran nahi baita urik ez daukan toki bat. Frantziak ez dauka horrelako toki bakar bat ere, eta bere arsenika guzia RFA-

ko gatz-hobi batetan gordetzera bortxatua da. Hala ere, Angoulême ondoko toki batetan arsenikazko 21 tona hondakin aurkitu dituzte. Hauek ere Italiatik zetozen. Hondakin debekatu guziak ez dira oraindik agertuak hortarako zimentazko estaliak behar bait dituzte desegin.

Bestalde, frantses legearen arabera edozein pozoin arratoiei behar zaie hil arte jatera eman, pozoinaren indarra izartu edo neurtzeko; eta arabera-ko toki egoki baten hautatzeko gisan.

Hondakin toki hauen inguruko urak noiztenka analizatuak dira eta nor nahik analisa hauen erakaspenak eska ditzake. Hondakinen garrioetarako kamioiak ere gain gainetik kontrolatuak dira. Itxura guzuen arabera, arsenika, dioxina eta legez kontrako beste pozoin guziek ez zuten kontrolik jasan. Ez da harritzeko. Orotarat Frantzian 500 pertsona baizik ez dauka kontrola hauen egiteko. Eta 500 hauetatik zenbat behar den jakintzarekin? Bruxelles-eko estatistiken arabera Industria Europarrak Urtero 30 milioi tona hondakin produzitzen ditu eta hauetatik %10 estatu batetik bestera dabilta dioxina bezala.

1978an gisa bereko eskandalo batetik USA harrotu zuen. NEW YORKeko estaduan Niagara Falls deitu hondakin toki baten gainean eraikitako pisuetan bizi ziren jendeek bai xangre eta bai sortzetikako gaitz gehiegi zeukatela ohartu ziren. Hori zela eta, Kongresoak hondakin leku guziak garbituak izan zitezen eskatu zuen. Horrelako 5.000 toki badaude Ipar Amerikan eta 5 urteren buruan garbitzekoak direnak oraindik. Han, eskandalo bihurtzen ari den gauza da eta diote Watergate gisako Wastegate bat izanen dela (waste=hondakin).

«KUTSATZAILEEK ORDAINDU BEHAR DUTE»

Frantzian holatsuko zerbaite hitzeman zigun gobernu berriak. Bainan, errealismo ekonomikoa dela eta hitz gelditu da.

Frantziako industriak badu jadanik aski lan kanpoko konkurrentziari ihardokitzen kutsaduraren aurkako gasturik jasan gabe. Bien bitartean, Frantziako sektore pribatuak Japonia, RFA eta USA baino guttiago gastatzen du berak sortutako kutsaduraren deuseztatzeko.

– Frantziako sozialistek ardura gehiago konpetitibitateaz kutsaduraz baino.

USAn ere, gero eta gehiago ekonomiaren ahuldura, parte bederen, kutsa-duraren gastuen gain ematen dute. Sektore pribatuak nahi luke ingurumenaren zaintzea estadoak edo diru publikoak bere gain har dezan. Egia da azken urtetan erresuma industrializatuetan ingurumenaz gero eta gehiago arta hartu dela, kutsadura ttipitu dela. Bainan, fenomeno hau gehiago ekonomiaren geldiketaren gain ezartzeko da egiazko aukera politikoa eta ekonomikoaren gain baino.

Industria kutsatzaileei eskatu behar zaie, agindu behar zaie, ingurumena beste edozein lan edo lehengairen gisa beren gastu eta prebisioetan kontuan har dezaten.

Gainera, ingurumemanren arta eta industriaren eraginkortasuna ez dira beti elgarrentzat kaltegarri: Ekonomiaren zati handia ekosistema natura etaz baliatzen da (laborantza, arrantza, turisma); energia eta lehengaien fundiketaz ez ditu ez industria eta ez ingurumena laguntzen. Estrategia industrialak ingurumenaren politikari artikulatu eta josi behar zaio.

Ezberdintasun sozial eta ekonomikoaren desegintza beren programaren zutabetzat daukaten gobernu sozialistek behar lukete ohartu klase sozial berek dituztela ezberdintasun sozial eta ezberdintasun ekologikoak jasaten: hondakin toki baten gainean bi-

zitzea, azantza, edo zarata, aire kutsadura, eros ez daitekeen ur garbia, hiritik bazter ez joan ahal izatea. Hautapen politikoak eginez geroz estatuari tokatzzen zaio arabera-ko administrazio baten hedatzea:

– kutsadura iturri guziak geografikoki eta kimikoki azter lezazken administrazioa

– urtero enpresa guziei «bilan edo balantze sozial» eta diru kontuak eskatzen zaizkien bezala «kutsadura bilan» bat eskatuko dien administrazioa

– deszentralizazioa hain modan denez geroz, eta burokraziari kontra egitearren «Region» edo herrialde mailan heda liteken administrazioa.

– Arsenikaren adibideak erakustera ematen duen bezala, mugak ez bait daitezte hets, Europa mailan plangintza orokor baten moldatzen sar laiteken administrazioa.

Ororen buru, egunak jin egunak joan, Dioxinaren gertakari honek eskandalo bihurtu behar zuelarik antzu gelditu da. Frantziako eko-logistek ez dute, oraino segurik, parada hon-taz baliatzen jakin izan oihu egiteko, boikot egiteko, behar diren lege eta neurriak eskatzeko. Hondakin nuklearretaz gehiago arduratuak dira egunero beren lantegietatik ateratzen edo etxe aintzinean juxtu kontran gordetzen diren pozoinetaz baino.

M. LEGARTO

LAJA TA LANDAKANDA, TRIKITILARIAK EGIA ESANDA

Laja eta Landakanda. Gaur egun, erromeritan dabilkigun bikoterik one-na, asko eta askoren ustez.

Bata, Laja, baserritarra; 4 behirekin; lehen errentan zeukan etxea oraintsu erostea lortu duena. Dudan jartzen du trikitixatik famelia lasai mantentzea dagoenik. 38 urte.

Bestea, Landakanda, urtetan granjan aritua. Orain, langabezian geratu ondoren, pentsu gauzetan, tekniko gisan aritzen dena zerbait. 50 urte.

Biak ere alaiak. Inongo jakintsuk aitortzen ez badu ere, Euskal Kultura-ren gizon haundien tartekoak. Inongo unibertsitaterik ezagutu ez badute ere, kezkatuak kulturarekin.

Eta kezkatuak, ikusirik jendeak ez duela lehen bezala dantzarik egiten; eta garai bateko neguko iganderoko festak, ia herriero egiten zirenak, bukatu direlako; eta ikusten dutelako, sekula baino soinujole gehiago eta ho-beak daudenean, entzulegoa kastatzen ari dela.

Kexa dira, Euskadi eta Euskara hitzetik hortzera darabiltzagunean, trikitixa ez beste guztia kontutan hartzen delako ondo pasatzerakoan.

ARGIA.- Nola hasi zineten. Nola-koak ziren orduko garaiak.

LAJA.- Nik aita zena nuen soinu-jolea; pixka bat jotzen zuena, etxean eta horrela. Eta gero hari adituta e.a. eta... Soinua kutxan gordeta eduki-tzen zuen Garizuman, orduan ez bait zen jotzerik egoten. Kutxa ireki, haiek falta zirenean hasi, eta horrela poliki-poliki. Zerbait handik hasi gi-nen mugitzen. Hasi zazpi urterekin edo horrela, oso mutil koskor nintze-la, hasi nintzen zeozer jotzen; baina hamairu urterekin erromerira.

A.- Hamahiru urtera arte zeure kontura?

Lj.- Bai; atari adituta eta horrela pixka bat, baina...

A.- Aitak berak ez zizun erakusten?

Lj.- Erakusten jarduten zidan bai-

Gero, berriz, hamazazpi bat urte genituela, guk jotzen genuen tokitik Azpeitiko Korostietatik, erromeria Komuntzara bajatu zen. Eta han Sa-kabi hasi zen jotzen. Eta, orduan, normala, gu ere gazteak ginen eta de-nak hara. Sakabik jotzen zuen jaiero eta hari entzuten genion soinua, eta ño! pare bat pieza manejatzen niz-kion ederki. Adituta, eh!

LANDAKANDA.- *Magnetofono-rik ez zen orduan*

Lj.- Joaten ginen hurrengo jaiean, eta nahi izaten zuen nik pixka bat jo-tzea, bera nazkatzen zenean edo, eta «hi jo itzak hiru-lau pieza», ta hasten nintzen da hari harrapatutako pieza hori ere, ño! erakutsi egin behar ba

(ja, ja, ja). Jotzen nuen da, ez zen dena ondo izaten baina esaten zidan: «ño! hortxe bi-hiru nota oker jo diz-kiok baina ba, bastante zegok, bas-tante zegok!». Eta horrela hasi ginen.

Gero Elgeta esaten ziotena, mai-sua; Sakabiren eta denen maisua zen hura, hura ekarri zidaten etxera. Lau hilabetetan eduki nuen. Orduan ni-tuen 16-17 urte.

Ln.- Zer esan zian ba hark?

Lj.- Hura etorri zen etxera eta esan zidan: «Ea jo ezak zer moduz jo-tzen duan ikusteko». Eta hasi nintzen jotzen, eta: «Jo, hobe huen batere ja-kin ez ba huen, hi!». Gaizki hartu-ta!, bizikletan atzeraka ibiltzen ika-sita bezala. Hura pena! Zeozer banin-tzelakoan da... Hala: harekin pixka bat jarri nintzen behintzat eta, gero Azpeitiko bandako direktorearekin

ibili nintzen denboralditxo batean da; handik aurrera geure kasataka.

A.- Orduan Azpeitiko bandako direktorearekin solfeoa eta ikasiko zenuen?

Lj.- Asko ez baina pixkat ikasi behar izan nuen.

Galdetu diogunean beharrezkoa ote den solfeoa, berak baietz esan digu, eta zenbat eta gehiago hobe. Nahiz eta batzuk esan solfeoak ez duela soinu txikiarentzat balio.

A.- Bandako zuzendariak asko lagunduko zizun bajuak non jarri eta horretan?

Lj.- Orduan bai; asko lagundu zidan.

A.- Orain orduan zeure erara egin duzu? Inork ez dizu lagunduko?

Lj. Bai, gehiena; orain geure kasataka ibiltzaen gara.

Gainera, askotan, kantua ari zara jotzen tonu batean, do maiorrean, eta bandako direktoreak igual esango dizu: «Zergatik ez duk jotzen setima bat edo, askoz ere ederkiago ematen zioke eta». Baina soinu txikia entzuten duenak, askotan, setima horiekin da, esango du: «Hori zer da? Zer hots ateratzen dio horrek?». Ezta antze-man ere! Gainera min eman deskuidatuz gero entenditzen ez duenari.

A.- Jeneralean trikitilaria ez da ausartzen gauza arraro horiek sartzera? Betiko eran jotzen du...

Lj.- Askotan pasatzen dena da: «Besteek hori egiten diate eta nik, ere horixe egingo diat» eta segi horri. Gauza berri bat ateratzen inor ez da saiatzen.

Orain, inportantea da aurrera joateko, pieza ganean, errexa izanagatik bariazioak bilatzen saiatzea. Horrek beti jantzi egiten du; gauza dotorea gelditzen da. Askori ez zaie akordatzten hori egin behar denik.

A.- Esaten dute Martinek soinua jozteko era aldatu duela. Zertan aldatu du? Esandako tonu arraro horiek sartzten saiatzen da, edo?

Lj.- Martinek egin duena da, alde batetik, fandango pusketak hartu eta trikiti bihurtu, eta beste aldetik, nerezako egin duen gauzarik diferentee-na, bulta edo jiroak sartzeta.

A.- Eta zu Landakanda, zure historia nola da? Nola hasi zinen?

Ln.- Nerea motxa da honenaren aldean.

Lj.- Luzea izateko ere... denak esaten baditu...

Ln.- Ni hasi nintzen hamahiru urte inguru horretan, nere kisan etxean. Lehengusu bati aditu nion panderoa jotzen eta «ederra da» eta pixka bat ikasi nuen neure eran. Gero hamabost urte nituela ikusi nuen beste bat. Eibarraren bizi zena: Arruabarrena. Oso ona zen panderoa jotzen. Hura ikusi nuen zoratuta gelditu nintzen eta «neuk hasi behar diat», eta hasi egin nintzen ikasten.

Gero, etxean ez zidaten uzten panderoa jotzen ibiltzen; panderista denak golfoak izaten zirela, eta, ezin inora joan panderoa hartuta. Holaxe etxetik aldegin eta beste baten panderoa hartu eta, erromeriren batetan jotzen bannuen, eta horrela ibiltzen nintzen. Gero, soldadukatik etorri nintzenean, joan behar genuen Maltzetarekin, beste lagun bat dultzina jotzen zuena, eta ni panderoa jotzekotan. Ba, etxean, panderoa hartu gabardinarean atzean gordeta eta han nekarren. Eta halako batean, panderoak «kik!» egin zidan eta esan zidan arreba batek «orain ere

horrekin hoa; ibiliren batean formalduko ahal haiz behintzat!» Esandakoan kristorena iruditu zitzaidan, baina... Donostira joan eta egin genituen «anteriorak» eta atzera buelta etxera, eta gero ez zuten uzten; eta utzi egin nion. Eta handik, berriz, panderorik hartu gabe, 16 bat urte igual gero.

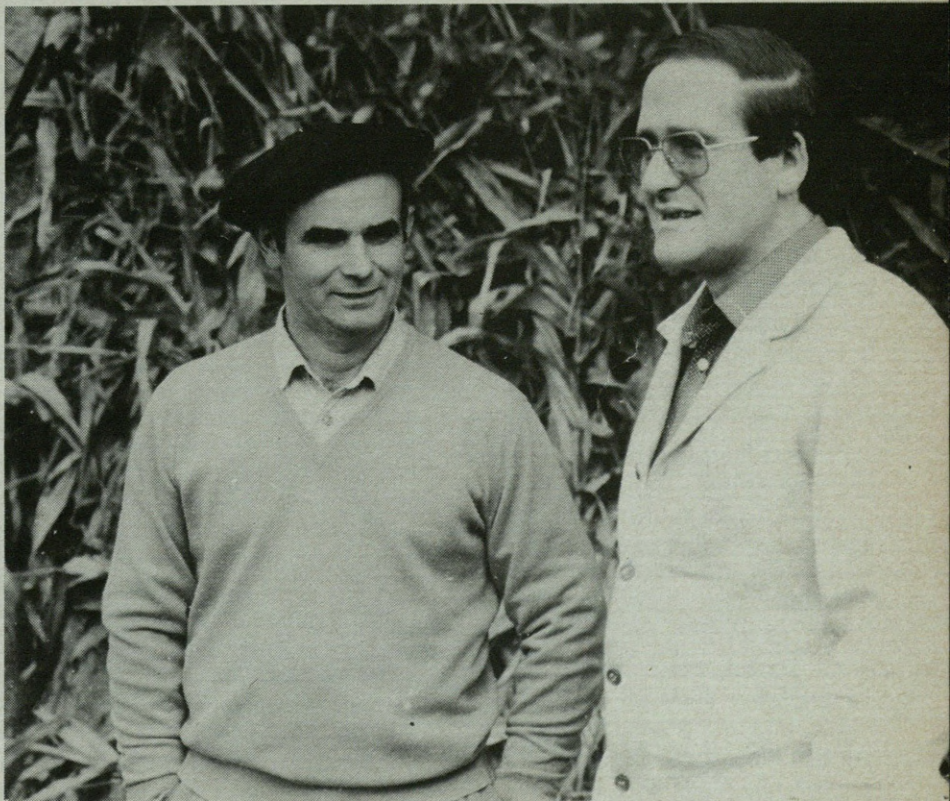
Berrogei urterekin hasi nintzen berriro.

A.- Zu zein soinu jolerekin ibili zera?

Ln. Gaztetan Pikua nere lehengusarekin. Harekin, eta, Maltzetarekin ere bai baina gutxi.

A.- Nola hasi zineten biok elkarrekin?

Ln.- Orain dela hamar urte Azpeitian izan zen omenaldi bat eta Maltzetak hara joateko eskatu zidan. Asko pentsatu ondoren, andrea bera izan zen joateko esan zidana, eta hala hasi nintzen pixkanaka-pixkanaka batekin eta bestekin. Tapia, Maltzeta, Zendoia,... Nik pasa ez dudan soinu jolerik ez da. Baina azkenean honekin aterrizatu nuen eta hemen gabilta. Orain dela bost urte atera genuen lehenengo dis-

koa, eta harrezkero asko ibili gara elkarrekin.

A.Orain esaten da trikitixa soinua eta panderoa dela? Beti hala izan al da?

Lj.- Trikitixa, berez, soinu eta panderoarekin da neretzako, trikitxia berez kantatua delako. Soinua bakararrekin jo liteke, baina, bi lagun da ederra.

A.- Eta bi lagun baino gehiagorekin jo al liteke?

Lj.- Lau ere bai, bi parejatan. Edo bi panderojole eta soinu batekin.

Ln.- Bi soinujolek elkar hartzen badute duo eginez, hura da konpletoena.

A.- Zuk inoiz jo al duzu beste soinu-joleren batekin?

Lj.- Lehen Sakabi eta biok ibiltzen ginen asko. Orduan oso ondo moldatzen ginen, jardun ere asko egiten genuen eta. Gero harrezkero beste batzuekin, gutxiago.

A.- Batzuk esaten dute trikitixak kantua behar duela,...

Lj.- Batzuri Jo iozu «behetar» bat eta uste dute «trikitia» dela. Hori ez da trikitia, fandangoa da. Hor jendeak kristoren okerra ibiltzen du.

Gainera, leku askotan, trikitia dantzatzeko ez dakite. Kantua ari den denboran bueltaka ibili behar du; bestela gaizki ateratzen da. «Jo ezak trikitia» esaten dute: Trikitia eta porrusaldaren buelta dira kantuarenak eta fandango eta arin-arinak kantu gabeak. Bizkaian, berriz, trikitia jo behar duzu. Berrogei urtetik gorakoek ez dakite fandangoa dantzatzeko. Gazteek, berriz, dandangoa hobeto egiten dute.

A.- Alegia, hemen fandangoa gehiago jo izan dela, eta Bizkaian trikitia?

Ln.- Bai. Horregatik guk, Bizkaitik gertu gaudenez gero, gazteak ginean, fandangoa eskatzerakoan «behetarra» esaten genuen. Donostia aldekoa alegia. Horregatik Azkoitian trikitixa edota behetarra eskatzen genuen; behetarra fandangoa edo arin-arina izango zen.

A.Eta garai batean kantatu gehiago egiten zen orain baino. Azken garai honetan bazirudien hori gehiago zela soinu jotzearen birtuosismoa, eta kantatzeari ez zitzaizola hainbeste pisu ematen.

Lj.- Garai batean kantatu, egiten zen; baina oraintxe igual kantatutako zion neska gazteei eta hurrengoan

kantatuko zion eguraldiari edo hiletargiari. Ez zen joaten segidan, konparazio batera, baserria hartu eta harekin lau bertso eginez. A kordatzen zitzaizuna eta bale.

Gero pasa zen, Sakabi eta Egañaz-

pik atera zituztela diskoan Ehitzarietak eta Arrantzaleenak eta abar; dena segido, ederki. Eta jendea gustatu egin zitzaion. Gero denok honetatik jo dugu. Lehen betikoak jotzen ziren burura etortzen ziren bezala.

A.- Beraz, betikoak, baina inor ez bertsolarien moduan berriak sortuz.

Ln.- Baten bat izango zen igual, baina ez. Hori zaila da. Bertsolari batek puntu batetik bestera bere denbora behar du eta soinuak ez du uzten.

Lajak esan digunez, ordea, Azpillagak egin izan omen du, hartu panderoa eta hiru-lau koplak kategorikoak bota, soinua lasaixeago jota. Hortaz aparte, panderoa jotzen moldatzen diren bertsolariak bat baino gehiago omen dira

(Amuriza, Lopategi, Lizaso zaharra, Larrañaga...).

A.- Soinua erakusteko erarik onena zein da zuretzat? Eskuz— esku, numeroekin, solfeoz,...

Lj.- Neretzat eskuz-esku, zergatik ze hartara den bezala ikasiko duzu seguru. Numeroekin, ritmoarekin eta denborarekin eta, dudak izan ditza-kezu. Bestalde, solfeoz ez du oraindik erakusten inork.

A.- Trikitixa ikasteko ez al du berezkoa behar?

Lj.- Aurrena behar du, erromerira joan aitarekin eta amarekin, eta soinu-jolea ikusten badu, hari begira jarri eta, ño! Han! Berahura han, gustora egotea, garai batean batzuk santuei begira egoten ziren bezala. Eta berdin panderoarekin. Eta gero aitari eta amari berak eskatu: Ño, horrela-ko soinu bat baneuka». Handik etorri behar du. Eta ez ikasi nahi al du-ten esanez. Gaurko umeei dena ematen zaie ahoko zulora. Hasi bai; baina gero?

Berezko gogoia behar du.

A.- Lehenago onena zein zen zuretzat?

Lj.- Neretzako bi ziren onenak: El-

geta eta Skabi. Biak oso onak.

A.- Zer desberdintasun zuten bien artean?

Lj.- Sakabi izan da beti txistularia-ekin ikasitako soinu-jolea. Beti, nota banaka jotzen zuen, eta soinua leku zaitetik erabiliz, txistulariak jotzen zuen lekutik, tonu errazagoetara pasatu gabe. Soinu jotze zaila; meritua haundikoa; auspoarekin salto asko eginez eta sostenidu asko sartuz.

Elgeta zen, tonuak hartzerakoan, lan gehiago egiten zuen gizona. Berak, nahiz eta musikoarekin ibili, ez zuen musikarik berak ere, tonu erre-xagotik bilatzen saiatzen zen. Haren pianistak egin beharko zituen antero-nak hari tonua bilatzen! Baina hura ere oso ona zen. Ibili diren soinu-jole onen denak Elgetarekin ikasiak ziren. Sakabik berak ere bai.

A.- Zein duzue herririk gustokoe-na?

Lj.- Herririk onentsuena Zarautz izango da. Pozik joaten gara jotzera eta atzenerako gelditzen gara soinua jo ezinda, nekatuta. Jendea ikusten duzu dena ambientea eta jotzen duzu topera.

A.- Baina zein dagustoraena jotzen den tokia? Bodak, afariak, festak, txapelketa,...

Lj.- Neretzako ederrena, entzulea, entenditzen duen jendea dagoen tokia. Konparazio batera: lagun arteko afari bat, baina entenditzen dutenak, sonua eta kantua apreziatzen dutenak.

A.- Baina dantza egin ere bai...

Lj.- Bai. Baina baita soinua jaten egon ere; entzuten. Gero herriak ere izaten dira gustoa ematen dutenak jotzea; jotzen hasi eta plazakada jendea dantzan.

Jotzeko lekurik txarrena konkurtsa da. Joaterakoan bildurrak aidean, eta joandakoan haundiagoa. Nerbioso jatzten zara eta... Gero, gainera, konkurtsuak beti eztabaida izaten du, eta azkenerako zeu ere nerbioso jartzten zara. Egin zenezaken lanik ezin duzu egin.

A.- Trikitilari bakoitzak ba al ditu bere sekretoak?

Lj.- Bai. Denek dituzte beren sekretoak. Oso inportantea da, gainera,

sekreto hoiek bilatzea soinuarentzako. Auspoa gehiegi ireki gabe ixterako posizioak bilatu edo ezkerrarekin egiten diren jokuak, edo akordeak; edo tenplea lasai jotzeko soinua, hala jo behar du soinua eta. Eta jakin non, zer eta nola jo; eta segun zer dantzari den pieza lasaia eta luzea, edo azkarra eta motxa jo askok nahi izaten duten bezala. Txarrenak ere eukitzen du bere sekretoak gordeta.

A.- Zuek diskoak atera dituzuea. Saltzen al dira?

Lj.- Bai. Garai batetan ez igual, garai txarra dago, eta.

Guk lan pixka bat egin ge-uen, baina ondo irten ginen diskoekin. Eta IZ diskoetxeak ere bai. Seinalea beraiek ere ez zutela galduko.

A.- Disko berririk ateratzeko asmorik ez al duzue?

Lj.- Udazken alderako preparatzeko esan ziguten, behintzat. Ez dakit preparatuko dugun baina...

A.- Azken txapelketako fandangoa norena zen?

Lj.- Pepito Yantzirena. Orain bi urteko txapelketan jo edo ez dudan

ibilitakoa. Geuk ateratako fandango eta ari-arinak ere atera ditugu, baina orain dela urte batzuk.

Ln. Baina, beronek esaten du, beronek ateratakoek baino gehiago konbenitzen dutena besteek (soinu haundikoek) ateratakoek. Gainera esaten du: «trikitilariak egindako piezak beti eukitzen dik buztanen bat bukatzeko».

Lj.- Zerbaiten falloa, bariazio gabe edo...

Orain, soinu haundikoak ona izan behar du. Zergatik ze hainbeste soinu-jole dago eta inork ez du esateko pieza bat ateratzen. Yantzik ateratzen ditu fandangorik politenak. Hori du bere espezialidadea. Arin-arinak ez hainbeste.

A.- Zuk denetik jotzen duzu?

Lj.- Ba; zerbait, pixkat. Batzuk pentsatzen dute, trikitia esan eta trikitia bakarrik jotzen dugula, bidekoak eta suetoak. Asko harritu dira denetatik jotzen genuela ikustean.

A.- Ba al dago beste instrumento egokirik soinuarekin batera trikitixa jotzeko?

Lj.- Dultzina da da polita gelditzen dena. Asko alaitzen du.

A.- Sasfoia eta?

Lj.- Hori soinu txikiaren kategoria galtzea izango litzateke. Gitarra eta salsafioa eta hoiek sartzen hasiz gero, «estilo orkestra» artu nahidugu. Alegia, soinu txikiak 4 metroko kapazidadea daukala eta 8an nahi dugula ipini.

A.- Eta txirula?

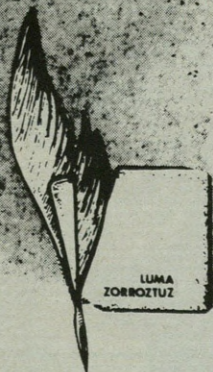
Lj.- Ez dugu inorekin probatu batetik, eta bestetik, ezta komentariorik ibili ere; baina, bera ere bizia eta polita da eta hobeto geldituko litzateke aldamenean bateria edo salsafonista baino.

A.- Nola ikusten duzu trikitixaren etorkizuna? Trikitilari gazteak hor daude...

Ln.- Nik uste dut meioratzen joango dela. Zeozer behintzat bai. Gero eta hobeak etorriko dira. Zergatik ze adelantu hobeak daukate piezak ikasteko ere, eta, musika aldetik ere sartuta daude batzuek.

**MIELANJEL HARANA
JOSU LANDA**

ANGELUSA ETA BEGOÑAKO AMABIRJIÑA

J.R. ETXEBARRIA

«Euskaldun fededun» esaldiaren denborak joanak zirela uste nuen arren, oraindik ere horretara eraman gura gaituztenak goitik dabiltzala ikusteko aukera izan dugu azken asteotan.

Lehenik eta behin bi egintza aipatuko ditut jazo diren legez, ondoren beraien kritika egiteko: Batetik pilota-txapelketaren finalean frontoi erdian errezaturiko angelusa eta bestetik Bilboko Atletiaren futbolariak Begoñako elizan egindako koparen eskaintza.

Has nadin pilota-partiduari loturikoarekin. Zertara dator partidua etetea eta guztien aurrean errezatu beharra, hamabietan puntuan gainera? Elizaren zeregina arlo guztietara zabaldu behar hori, neurritz kanpoko delu uste dut, eta Elizako gauzetan sinesten ez dutenen gaineko inposizioa eta sineskabeekiko errespetu falta.

Horretaz eztabaidatzen egon naizen batzutan, aurkako argudiotzat, ohiturak horrela dioela bota didate. Ohiturak horrela dioela? Tira, tira! Zer ohitura da hori? Noizbait Elizak gainezarritakoa, noski, batek daki zer arrazoiengatik (erabateko kontrola kenduz ez zait besterik otutzen). Eta nork esan ezetz? Edozertara izanda ere, horren bidez abiadura eta urdaia lotu nahi direla deritzot. Zeren eta pilotazaleak ez baitu zertan kristaua izan behar; ala bai?

Jendeak, hala ere, beldur handia du eta ez da ausartzen zuzenki angelusaren aurka mintzatzen. Zeharka, batzuk geldialdi horrek pilotariak hoztu egiten dituela esango dizute eta ni ere ados nago horretan (edo bestela Galartzari galde). Dena den, ni ez naiz hasiko geldialdiaren kalteaz hiz egiten, ez. Hori baino sinpleagoa da ene eritzia. Ene ustez, Elizak berak egin behar-ko lioke uko sasiohitura horri. Ba dakit askori ez zaiola asko gustatuko «sasi» aurritzki hori, baina uler bezate kirolaz kanpoko inposizioa dela, berez laikoa

den joko batetan gainjarria. Horretan ere, nori berea da zuzenbidea; beraz Zesarri Zesarrena eta pilota-jokoari pilotarena.

Gauza bertsua esan dezaket Begoñako kontuari buruz. Atletiak beti horrela egin duela esaten didatenei, ea zergatik izan den edo zergatik izan behar duen galdetuko nieke. Futbolak ez baitauka zerikusirik erlijioarekin; eta partiduen hasieran futbolari batzuk egiten dituzten aitarenak bezala (erritu paganoen eta supertizioen eta amuletuen filosofiarekin lotuak), Begoñakoa ere lekuz kanpo dagoela esango nuke. Futbolzale eta Atletizale izateak erlijioso izatearekin zerikusirik ez daukalako, eta are gutxiago, kristau izatearekin zerikusirik ez duelako. Eta liga irabazteko santuen laguntza behar balitz, hori entxufe-bila ibiltzea dela pentsatuko nukeelako. Eta abar.

Zer egin behar dugu, orduan, horrelako gauzetan sinesten ez dugunok? Ez ote dugu errespeturik behar, ez ote zaigu zor? Edo eta fededun ez garenok ez ote dugu pilotazale edo futbolzale izateko eskubiderik, hor ere Elizaren ahotsa entzutera beharturik egon gabe.

Elizako agintariei ekitaldi horiek sortzen dituzten problemak azter ditzatela eskatuko nieke eta gizarte pluralistan bizi nahi badugu eta gure errespetua irabazi nahi badute, iraganetik dituzten gehiegizko abantaila horik alde batetara utz ditzatela.

Pilota-partiduen antolatzaileei eta Bilboko Atletiaren zuzendaritzakoi, aitasantua baino papistagoak ez izateko esango nieke. Eta batzuk futbolarekin zerua irabaz uste dezaketen arren, zeruan sinesten ez dutenek aingeruek bezain ongi joka dezaketela pentsa dezatela.

A! Zorionak Retegi eta Galartzari eta Atletiaren futbolari.

YUKIO MISHIMAREN IZPILUA

Inperioaren eta ezer ezaren artean, tradizioaren eta okzidentalizazioaren artean zalantzan dagoen herri bat da Japon 1925. urtean. Orduan sortu zen, Tokio eta estatuko funtzionario baten seme, **Kimitake Hiraoka**. Urteak geroago, jaiotzako uneak oroitzen dituela idatziko du nobela batetan harrotasun doi batez. Norbere jaiotza oroitu? Idiota batek ala supergizon batek baino ezin lezake hori esan.

Baina harrotasunok baino lehenago, Kimitake Hiraoka, haur zurbil eta beldurtia, gaisoti eta baztertua zen eskolan ari zenean. Eskola lagunek, lagun desberdina ezin onartuaz, «mari» hitzerdiaz bataiatzen omen zuten, korrikatan atzean uzten zutelarik edo burrukatan jipointzen zutenean «ahultxo» haretaz trufatzen omen ziren.

Ahula? Gaztaroan erabat aldatzen da gure pertsonaiaren bizitza. Lehengo ahuldadeak supergizonaren seinuetan ahaztutzen dira, Kimitake Hiraoka gizon indartsu eta ospetsu bihurtzen bait da. Izena bera ere aldatzen du, eta **Yukio Mishima** bihurtzen da. Esgrima eta karatean onenatarikoa, orkestra sinfoniko batetako zuzendaria, abiadorea, zinegilea, berrehun inguru libururen egilea. Urte batzutan, gerla aurrean batez ere, japoniar kulturako zentroa bihurtu zen Yukio Mishima; gerra ondoan ere, Y. Kawabata eta bestek babesten bait zuten, itzal handia izan zuen.

Hautzaroa eta gaztaroa aipatu ditugu Yukio Mishimaren bizitzan. Hirugarren sasoirik, zahartzarorik ez

zuen izan, nahieraz; izan ere sortzeko modua ezin lezake norberak hautatu, baina hiltzekoa bai, eta gaztaroaren udazkenean hiltzeko zeremonia prestatu zuen Yukio Mishimak: **seppuku**. Japoniar armadaren aurrean hiltzea hautatu zuen, loria zaharren armada ledin nahi zukeen harmada zikiratu haren aurrean, eta kuartelera sartuaz buruzagi batzu bahitzen dituzte berak eta laguntzaile batzuek, mintzaldi bat ematen die balkoitik soldadoei; hauei ez zaie axola. Orduan seppuku: labanez zabaltzen du bere sabela, eta lagun batek ebakitzen dio ezpataz zehatz burua; berdin, gero, hirugarren batek lagun honi.

Yukio Mishimaren biografia laburtu dut, bere obrez ihardun orduko. Zergatik? Yukio Mishimaren obra hein handi batetan autobiografikoa delakotz. Hogei urtekin hasi zen autobiografiak idazten eta geroztik ez zuen laga, literatura bere buruaren imajina osotzeko modutzat zuelakotz. Kritiko batek esan zuen, erasotzen zuela ustez: «idazleek leiho bat ukan ohi dute mundua soegiteko, baina Mishimak izpilu bat».

Izpiluaren ideia honek narzismoaren idejara garamatza. Eta ez da Yukio Mishima asko irakurri beharrik narzismo exhibizionista sakon bat igartzeko, baina ez da hor geratzen. Hor geratu balitz, ez luke inork bi aldiz begiratu. Yukio Mishima irakurtzea atsegina bada, munduko gauzetan estetika, mistika eta anbiguitate berri bat igartzen dakielakotz da.

Anbiguitateaz esan nahi dut zerbait. Anbiguitatea jainkoen ezaugarri bat da, eta anbiguoak ez balira ez lirateke jainkoak; anbiguo izateko bizi dira beti zeruetan. Yukio Mishimak anbiguitatez iritsi nahi du mistika berrira, eta jainko izatera. Gizarte arauetikiko anbiguitate erradikal batez, mistizismo erabateko batez. Anbiguitatea? Japoniar poesiako ezaugarri funtsezkoenatariko

bat da anbiguitatea. Irakurri, adibidez, poematxo hau:
Ilargia uretan
ene eskuko
maskorrean bildua:
erreala, irreala?
Hori izan nintzen ni munduan.

Ki no Tsurayuki (X. m.)

Baina haiku honen anbiguitatea begirale eta pasiboa da, gogoeta tristearen modukoa. Yukio Mishimaren anbiguitatea, aldiz, gizarte arau eta gorputz grinak iraultzera dator, ez da anbiguitate begirale eta pasiboa bat, anbiguitate gordin, sarritan itsusi, eta eragilea baizik.

Homosexualitatea eta sadomasokismoa dira anbiguitate hau erakusten deneko alorretarik batzu. «**Maskarabaten Aitorkizunak**» delako nobelari Y. Mishimak F. Dostoievski zaharraren zita eder bat imini zion, «**Karamazov Anaia**» delakotik jasota, eta irakurgarria da: «...Ba ote dago edertasunik Sodoman? Sinetsi, gizon askok aurkitzen du bere edertasuna Sodoman. Bazenekiten sekretu hau? Edertasuna, beldurgarria izateaz gainera misterioitsua izatea, hau da izugarriena. Edertasunean, Jainkoa eta Deabrua burrukan aritzen dira eta beren gudalekua gizonen bihotza da». Gero, esaten du F. Dostoievskik, eta berdin Y. Mishimak, bihotz honek bere minaz mintzatu nahi duela...

Minaz. Japoniar literaturan plazer gorenak eta heriotza loturik azaltzen dira usu. Irakurri, adibidez, «**Batzuri Laketago zaizkie Asunak**», J. Tanizakiren ipuinak, edo «**Loegile Ederren Etxea**», Y. Kawabatarena, edo ikusi N. Oshimaren filmerik ezagunena. Yukio Mishimaren aipatu nobelako zati batetan Guido Renzi erre-nazimenduko pintorearen «San Sebastián» delako kuadroaren kopia batek gaztaroan zelan hunkitu zuen eta, orduan, lehen aldikotz zelan isuri zen kondatzen du. Pasarte argitsu bat da. Ez dut uste San Sebastian eta Y. Mishimaren artean, azken honek haretaz duen ideia-aren arauera behintzat, paralelismo hertsia bat dagoela ohar-tu gabe inork irakur dezakeenik. Zati hori irakurririk eta Y. Mishimak kuadroaren imitazioz ateratako fotografia (gezi bat gehiago du japoniarrak, gero seppuku-rako labana sartuko zuen lekuan) begiraturik, Mishimaren San Sebastian berri bat izateko asmo mistikoa azaltzen da. Ez martiri giristino bat izateko, zeren Mishimarentzat San Sebastian ere estiloz paganoa bait da, baizik eta edertasun gorenera iristen dena eta, orduan, edertasun gorenean hiltzen dena.

Arestian esan dudanez, bada, Yukio Mishimaren literatura izpilu baten modukoa da. Bere begirada, leihokoa izan beharrean, izpilukoa da, baina ez da haatik beti berdina eta aspergarria, ugaria eta sakona da eta, bere izpilutik, literatura miresgarri batetara eramaten gaitu. *Videmus nunc per speculum in aenigmatate*, idatzi zen europear Erdi Aroan, eta sortaldetik heldu idazle moderno honek ere haxe esan lezake bere literatura-rentzat, bere edertasun beldurgarri eta misterioitsuaren bila izpiluetan abiatzen denean.

maiatzaren 20-tik - 29-ra

«BIDERA EUSKARAZ» ASTIGARRAGAN ILDO-8 KALEAN

Astigarragako Euskal Eskolak, ASTIGAR elkarte barne delarik, eta bere urteroko euskara eta kultura aldeko iharduerak kontutan harturik, aldizka honako hauek eratzten ditu. Oraingoan beste ekintza guztietan bezalaxe ikasleak dira eginkizun hauen sortzaile eta antolatzaileak, ezin ahaztu, irakasleen egitekoa guzti hau martxan jartzearren.

Guk, kanpaina honekin, euskararen arazoari benetan heldu nahi diogu; eta herri giroa euskalduntzearen, nola euskara dakitenak, hala ikasten ari direnak, hizkuntza gehiago erabil dezaten, maila bakoitzean informazio kanpaina sakon bat eratzea pentsatu dugu. Horretarako eta traba guztiak gaindituz gero Astigarragako herriari adieraziko diogu euskararen normalizaziorako premiazkoak diren pausuak praktikara nola eramanez, herri honen esku-bide sozial eta nazionala bete daitezen.

Ekintza gehienak, ez dira egun batekoak izango, baizik eta herri mailan etengabe iharduteko, hala nola: «Euskara Lantokian» (Enpresa langile arduradunekin); «Denda eta tabernetako hizkuntzaz» euskal musika eta telebista indarrean izanik; «Ikastetxetako komunikatze hizkuntza» euskara izan dadin, eta ez klaseetan bakarrik; Kultur taldeen euskararen aldeko egitekoak e.a.

Baina kanpaina barneko

beste iharduerak nahiz eta egun batekoak izan, hizkuntzari buruzko kontzientzia, sentipen zein indarra bizkor eta suspertze-ko zerikusia izango dute.

Euskararen etorkizune-

rako soluziobidean dirua edota faktore ekonomikoa beharrezkoa denez kanpaina antolatzean honekin topo egin dugu, eta gure herrian burututako ekin-tza eta egitekoak, hau da,

honen zabalkundea, mahai inguruak, haurren ihardunaldiak, filmak, euskal erromeria, eta beste emanaldiak 350.000 pezetako kopurura iristen dira.

Euskal Eskola

egitaraua

20, Ostirala	8etan, ASTIGAR Elkarte
Herriko enpresetako langile arduradun eta Euskal Eskola arteko solasaldia.
Gaia: «EUSKARA LANTOKIAN»
21, Larunbata	Denda, merkataletxe eta tabernetako hizkuntzaz.
«AURRENEKO HITZA EUSKARAZ» lema zabaltzea.
-10etan, Herriko enparantzan
«HAUR KULTUR IBILALDIA»
23, Astelehena	8etan ASTIGAR Elkarte
E.K.B. Euskal Kulturaren Batzarraren emanaldia.
Ondoren: Donostiako Kultur taldeekin mahai ingurua.
24, Asteartea	Egun guztia: Ikastetxetako ikasle kartel egitea, kaleetan zabaltzearen.
«EUSKARA GURE HIZKUNTZA» lemapean.
-8etan, ASTIGAR Elkarte, mahai ingurua.
-Gaia: «EUSKARA HERRIAN»
25, Asteazkena	8etan, ASTIGAR Elkarte, «AURREZ AURRE» izeneko saioa
Gaia: Atzoko eta gaurko parranda eta juergak.
26, Osteguna	5,30etan, Regina Apostolorum ikastetxean - 8etan ASTIGAR Elkarte:
«EUSKAL ZINEMA» emanaldia.
27, Ostirala	8etan, ASTIGAR Elkarte:
«TXUTXU MUTXUKA» saioa eta
«Andregai bat behar dugu» antzerki emanaldia.
28, Larunbata	Goizeko 11,30etan, Herriko enparantzan
«PATXI eta ZAZPI ARDIAK» haur giñola eta ASMAKIZUNAK.
-12,30etan, (Herriko denda eta merkataletxetan)
«GAURKO EROSKETAK EUSKARAZ» izeneko ihardunaldia
-Arratsaldeko 6etan, Herriko enparantzan:
ZINGILIN ZANGALAN haur antzerki taldea.
-8etatik 10ak arte, Joseba Barandiaranen enparantzan:
EUSKAL POTE OA eta liburu eta disken erakusketa.
-11etatik aurrera, pelota lekuan: GAUJAIA
Dantzaldia, TRAKETS taldearekin eta filma mutu baten emanaldia.
29, Igandea	Goizean eta Herriko Enparantzan:
-10etan, Goiz soina: txalaparta, adar jotzea eta IPINTZA trikiritxarekin.
-11etan, ABERE erakusketa eta sagardo dastaketa.
-12etan, TELLERIA eta MURUA bertsolariak.
-1,30etan, Gizon proba: ARRIA - OLASAGASTIren aurka.
-2,30etan, Herriko bazkaria.
-Arratsaldeko 5etan, Euskal Erromeria.
-Eta 7,30etan, «DENOK OIALUME» Euskal dantzatokira.

«Maiatz. 3» literatur aldizkaria kalean

AIREA FRESKOTZEN ARI

IPARRALDEKO

LITERATURAN

Txintxo-txintxo ari zaizkigu Iparraldetik literatura-gileak, eta etengabeko saiatze horren ondorioz «Maiatz» aldizkariaren hirugarren zenbakia kaleratu dute. Bertan izkribatzen dutenen artean —honetan bezala aurrekoetan ere— belaunaldi desberdinetako jendea dago, eta Davant edo Peillen bezalako kon-sakratu batzuren ondoan iadanik horiek bezain inter-esgarriak bihurtu diren luma gazteak aurki ditzake-gu.

Honelako aldizkari ba-tek literaturaren aldetik izan dezakeen garrantziak nolabait ere bestela ere su-posatzen duena estaltzen digu, hau da, «Maiatz»en jaiotza arte idazlanak argi-taratzeko Iparraldean ze-goien ezina gainditzea. Ez dezagun ahanztz Iparralde-ko dinamika literarioa urte-tan geldirik egon dela, eta bakarrik autore bakan bat-zuk mentendutako pro-dukzio isil baina etengabea-ri esker geratu ahal izan dela idazle edadetuagoren lanik.

Ipar Euskal Herrian lite-ratura idazten hasitako edonork —kreaziozko hu-tsune horri aurre egiteaz gain— usadioak utzitako

molde literario zaharkitu eta ustel batzurekin baino ez zen topatzen. Duela hi-ruzpalau urte hasi ziren be-rrikuntzaren lehen aztar-nak, eta dagoeneko badago idazle-andana literaturaren alderdian gero eta marka gehiago apurtzen ari dena. Hor kokatu behar genituz-ke L. Arrosagarai, J. Ka-zenave eta Mikel Hiriba-rraren hirukote eternoa, Itxa-ro Borda, L. Etxazarre-ta, eta beste zenbait. Aipa-tutako horien lanek jasan-dako eboluzioa, egia esan, nahiko gertutik jarraitu dugu azken urteotan eta bistan dago esperantza soi-laren muga jo eta pasata dutela aspaldi. Puntalari gazte hauen sendotze-lane-tan, sekulako inportantzia izan du gure ustez «Maiatz» aldizkariak. Be-ráz, zorionak emanez bela-rritik tira egin behar publi-

kazioa aurrera ateratzen ahalegintzen diren guztioi.

Baina «Maiatz» ez da ba-karrik belaunaldi gazte ho-rien expresiobidea. Aipatu-tako gazte horiekin eta bes-te batzurekin batera, badira beste idazle batzu ere uhin zaharrari dagozkionak, hala nola, Davant, Peillen, E. Etxamendi, eta beste zenbait. Kuriosoa da zein ongi asmatu duten azken hauek beste gazteago horie-kin konektatu eta elkarre-kin ibiltzen.

Hirugarren ale honen edukiari zehazkiago muga-tzen bagatzaizkio, geu konkretuki lan konkretu batzurekin geratuko ginat-ke, edo hobe esanda idazle konkretu batzurekin. Oso narrazio interesgarriak da-tozkigu Ladix, Jon eta Mi-kelen eskutik, Beñat Bide-gorri-ren luma atseginaren bidez, eta Lucien Etxezaha-

rreta-k urrezko platerean zerbitzatutakoak. Halaber, Itxaro Borda-ren joku lite-rarioak izan dira geure bai-tarako gauzarik politeneta-toa, aldizkari bati egokiago zaion tonu alaiago bat lor-tuz.

Mikel Dupak «Mikela-ts»ek bere nobelaren lehen parte bat eskaintzen digu, izugarri hermetikoa eta ulerkaitza egia esan. Nobe-la hori aspaldian ikusia ge-neukan geronek argialetxe baten kajoietan, eta orain argitaratzen hasia dela ikustea pozgarria da egia-tan. Izan ere, honek berriz ere Iparraldeko idazlearen drama handia ekartzen du mahai gainera: lanak argi-tartzeko zailtasuna.

Zenbakia bukatzeko ko-mikiarik ere aurkitu ahal da, gidoi eskasegi batetan oinarritutakoa. Eta zenba-kia bukatzearekin komen-tario hau ere bukatu beha-rra. Baina aitortuz dagoe-neko «Maiatz» ez dela azal beltzez argitaratzen den al-dizkari bat, besterik ezean. Iadanik «Maiatz» fenome-no berri baten adierazlea da. Iparraldeko literaturan aire freskoa datorrela sei-nale.

J.L.

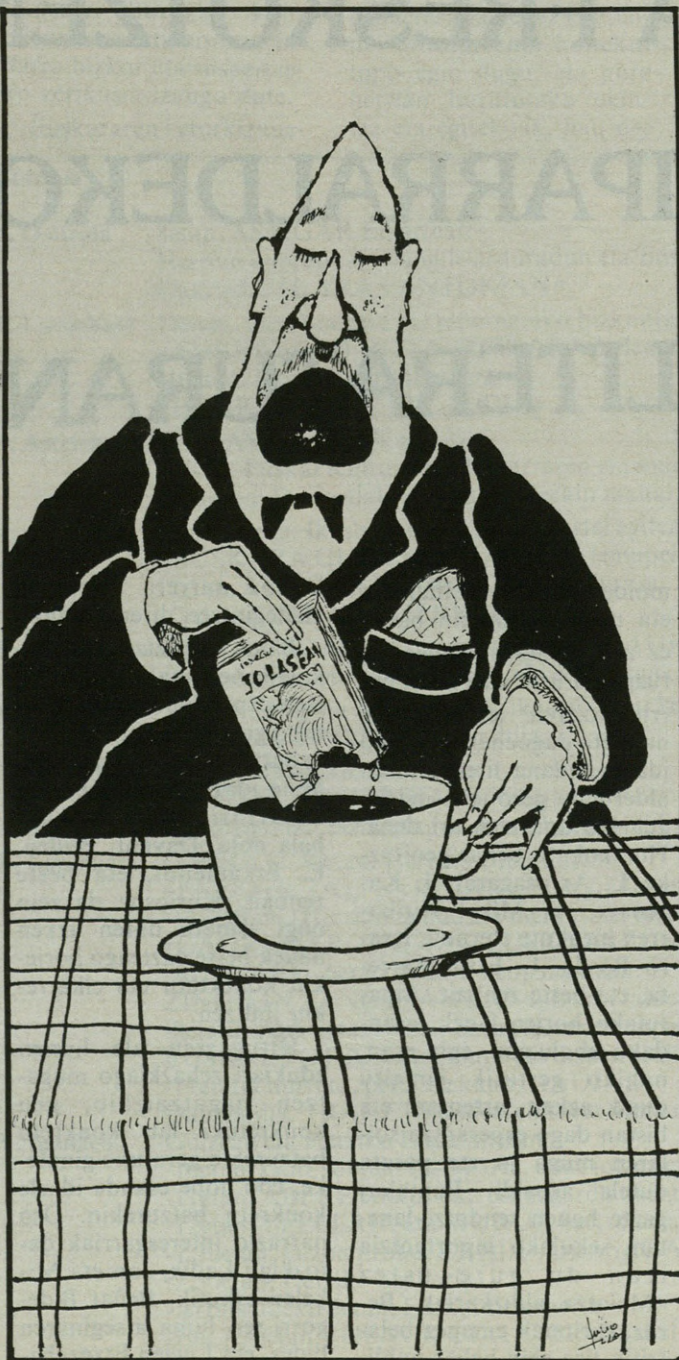
«JOLASEAN»

Aurtengo «Cafe Iruña» saria irabazi zuen Joxean Sagastizabalek nobela labur honen bidez, eta epaimahaikoek ziotenez oso ongi zegoen bai gai bai euskararen maila aldetik. Orain eta kaleratu denez gero, guk geuk geure eritzia izan dezakegu eta ni behintzat erabat ados nago epaimahaikoekin; nobela ona dela alegia.

Baina ondorioak bukararako laga ta ikus dezagun zergatik edo nola iritsi naizen eritzi horretara.

Nobelatxo honek —nobelatxo diot 50 orrialde baititu—, lau kapitulu dauzka, horietatik hasierako biak eta azkena oso motzak direlarik. Gakoa berez, erdian legoke, baina besteak beharrezkoak izanik ere. Denbora berriz, astebete batetan jazotzen da dena (bi arratsalde beren gau ta guztiz hain zuzen).

Nik uste, nobela osoa helburu bati begira dago eginda; harreman sexualak berez jolas bat direla. Liburuan eboluzio bat daukagu; ezagutu, gustatu, oheratu —lau egun pasa—, «ehundoko esperientzi sikologikoa», harremanak, oheratu ta bat batean haserraldia ta harremanen haustura. Kolpe bat da, guztiz moztuak uzten gaitu bukaerak; liburuan zehar gertatutako oro lau lerrotan deuseztatzen da, haserraldi bat dute eta bapatean akabo.

Oso bukaera erdietsia, korte ederra.

Hiru esperientzia

Nobela honetako pertsonaiek hiru dira, Karmelo, Jone eta Laura, eta hauen arteko harremanak sortzen duen esperientzia litzateke liburuaren oinarria; baina gero, ta beraien arteko elakarrizketa ta solasetan Jöneren eta baita Karmeloren esperientzia ere ezagutzeko aukera izango dugu. Hiru esperientzia, hiru egoera erabat ezberdinak; nahigabe ta indarkeriaz bata, gazteen amodiozkoa bestea ta elkarren nahian oinarriturik hirugarrena; baina hirurek dute amaiera, ongi, gaizki edo auskalozko bukaera.

Hiru esperientzia hauen berri era ezberdinetan jasotzen dugu ere; bata tabernan etsaia —aspaldi maitalea— ikusten gorrotozko hitzen bidez, bestea une egoki batzutan antzinako oroimen tristeak gogoratzeko une horietan, eta hirugarrena liburua bera dena, orrialdeetan zehar egilearen eskutik.

Jolasa

Ez da lerro asko liburuaren helburuaz idaztean harreman sexualak, pertsonaien arteko harremanak oinarritzat hartzen genituela. Oinarritzat bai, baina bai eta jolas hutsezat ere. Izan ere izenburua hortik badoa ere, liburuan

beste bi bider ageri zaigu jolas hitza zentru horretan, «Joku leuna» (19. orri.) eta «itsasondoan hasitako jokua» (20. orri.). Halere 45. orrialdean «jostailuak gara» dionean, bizitzaren jostailu, panpina, batzu garelaren zentzuan hartu beharko genuke.

Baina hitza alde batetara utzitza, goazen deskripzioetara eta honekin estiloan sartu.

Estiloa

Liburua nahi duzun orrialdean ireki ta elkarrizketaren bat ikusi ahal izango duzu, izan ere deskripzioa ta narratorearen papera bigarren mailan edo deusezean gelditzen da sarri. Lehenengo kapituluan esate batetarako, 4 orri dauzkagu eta horietan 19 lerro bakarrik deskripzioa, beste guztia elkarrizketa; bigarrenean beste hainbeste 9 orri eta 58 lerro soilik; eta nik uste portzentaia hau gutxigorabehera liburuan zehar mantentzen da. Elkarrizketa da nagusi.

Baina elkarrizketa horretan (eta liburuan oro har ikusirik) aditz laguntzaile franko ez dira agertzen; «zer iruditzen?», «zerbait hartzen?», «hel-tzea gustatzen?», «erdian joaten utziko?»... ikus daitekeenez galderetan gertatzen sarriago; dena den eta hau egilearen estiloa finkatzeke habe bat bezala hartzen badugu, badaude egon, beste batzu ere; alegia, egoerak mozteko ohitura, deskripzio erotikoe-tan gertatzen dena adibidez, hasi bai, hasiera ongi kontatzen digu egileak baina momentu batetara iritsiz gero puntu suspensiboak eta beste gauza batetara! (21. orria; 32. orria; 39. orrialdean).

Gero ere elkarrizketa nagusi izate horretan deskripzioa desagertzen da

maiz, 22. orrialdea oso da nabarmena. Ondo lo egin. Nora zoaz? Ze hotza...

Egun on. Gau bat iragan da; guk asmatu behar noski. Edo ta deskripzio oso laburrak, zehatzak: «Musuak ezpainetan, elakarri bizkarra eman» (41. orri.), «Oinetakoak, galtzerdiak pilatzen dituzte» (52. orrialdea).

Liburu hasierak «Neska hori laguna da» horrekin, lehen mailakoa badirudi, ez da horrela arestian ikusi dugun bezalaxe. Dena dela badaude aipatzeko beste

zenbait ohar txo ere; «Ekin eta Jarrai» hori dagoen tokian, edo «bola gorria» eguzkia, eta «Yanki inperioarenak» coca-colak... hainbat hitz-joku, metafora.

Orain arteko guztia oso ondo badago ere, edo erdietsia bederen, bada aski arrarò edo astuna egiten den unetxoa, Karmelo ta Lauraren arteko solasa alegia; «euskararen aldeko militante» hori esplikatzeko orri osoa dugu (elkarrizketa), bizimoduaz beste hainbat, eta maitasunaz gehiago oraindik. Guzti honen

esplikazioa biren etorreran datza, halere ez doa liburu-ruko beste guztiarekin batera, beste orri guztietan deskripzioa ta elkarrizketa motzek arintasuna ematen badiote liburuari, hemen zazpi orrialdetan (27-34) hiru gai sakon eta desarroilatuak ditugu-

Honekin agian loturik joango litzateke noiz behinka agertzen diren egilearen pentsamenduak «...afari bat berez ez da ezer, baina gauaren atea da eta gauetz...» (20. orri). nire ustez liburuaren kalterako direnak.

Ez nuke komentario hau bukatu nahi niri izugarri gustatu zaidan idazkera honen beste puntutxo bat ikutzeke, hots, arestian ikusi bezala akzioa azkarra egite hori: «Ordu erdia igaro da; dutxatu dira, txokolate eta antzekoak jan dituzte...» (32. orri); «Gelditzen dira bapatean, besoak lepota eta aho irekiak juntatzen dituzte, buruak alde batera eta bestera, biziki». (42. orrialdean), etabar.

Nire eritziz oso nobela ona da hau, handinahi samarra apika, baina efektu, toke ta egoera ongi lortuak dauzkana, Gaiaz, bestalde, herri honetan orain batik bat desarroilatzen ari den gaia (hor dago «Zu zara», edo «Zergatik panpox» en hainbat zati,...), erotismoa, harreman seksualak,...; bukatzeko eta liburuaren agilearekin ez, baina argialetxearekin zeri-kusi daukan oharra: 50 orrialde dauzkan nobelaxo bateagatik 300 pezeta kobratzea, gehiegi txo!; Nahiz eta azken boladan honelako beste bi argitaratu («Bidean izan zen, Rosapen» eta «Gauaren atzekaldean»), beste hauek itxura aldetik hobeak ziren!

Xabier E.

E.A.T.B.-ren Batzar Nagusia

BILTZARREAREN BAITAN ANTZERKIA DANTZAN

Aspaldi hitzemandako geunden Euskal Antzerki Taldeen Biltzarreko Martin Idiakezekin elkarriketa bat egiteko. Zor hori geneukan euskaraz egiten den antzerkiaz, euskal antzerkiaz beraz, arduratzen den elkarte horrekin. Azkenaldian Euskal Herriko antzerkia astintzen duen ekaitzak sortutako iskanbilak, E.A.T.B.-a tartean delarik, gogo hori areagotzen zigun. Hala ba, abisua jaso bezain laster prestatu genuen materiala, eta maiatzaren 15eko igande eguzkitsu horretan autobusa hartuta abiatu ginen Urnietako ikastola bila; han ospatzen bait zen Biltzarrearen Batzar Nagusia.

Batzar luzea; arazo asko begiratu eta nahiko

*hitzegin zen batzarra. Tematsuki itsatsirik zera-
man herio usaia keinu dotore batez astindu du
Biltzarreak eta orain, udaberri usain gozoz, bizi-
tza berri bat antzematen zaio, martxa gramo ba-
tzuk. Ondorengo erreportaian aztertuko ditugu
martxa horren iturburuak eta baita ere
E.A.T.B.-ak gaur egun dauzkan arazoak begi-
ratu. Egun mamitsu horren ondoren guk atera
genuen ondorio bat hau duzue, euskal antzerkia-
ren mundua eta gaztelerazkoarena erabat ezber-
din direla une hauetan, bai planteiamenduz eta
bai helburuz. Oraingoan, Biltzarrearen Batzor-
dea osatzen dutenekin hitzegiteko parada ere
izan genuen eta batez ere Martin Idiakez eta Da-
niel Landartekin.*

Biltzarrearen ekintzak: 1981eko abendua/1983 ko maiatza

Haseratik esan behar da Biltzarrearen ekintzak, bai hegoaldean eta bai ifarraldean, ugari bezain apalak izan direla gehientsuak. Baina, nolabait, diharduen erakunde baten erakusgarri badira. Egoera orokorrean nahiko eskasa izan arren, eta Biltzarreko taldeen emanaldiak ez oso ugariak izan, Nafarroa izan da Biltzarrearen helburuetariko bat. Eskualde hau, Araba bezala, Biltzarrearen ahalmenetatik kanpo bait dago bertan talde euskaldunik ez dagoenez gero. Esan bezala Nafarroako zenbait herri-
tan zehar ibili dira E.A.T.B.-ko taldeak. Eta arduradunek jakinarazi zi-

gutenez, «Denetan harrera ona izan zuen gure antzerkiak, bereziki irakaskintzan duen baloreaz ohartua dagoen jendearengandik, irakasle, arduradun...

Bestalde laurren mundua lantzeko beharrari erantzuteko Aldundiko Euskara Batzordearen laguntzarekin eta Karmen Galloren zuzendaritzapean bost monitore prestatu zituzten; ondoren, zenbait herritako ikastoletan lanean aritu zirenak. Ekintza honen baloraketa honela egiten du Biltzarreak: «**Lan apur hau gai honetan dagoen hutsunea salatzeke izan dadila nahi genuke**». Haur-
ren mundua utzi gabe iazko abenduan, «Umea eta Antzerkia» lemapean Nazioar-
terko Topaketa batzu eratu ziren Donostian. Monito-

reen lanaren osagarri beza-
la eratua zegoen topaketa
hauen asmo nagusia hau
zenuten: «**Gure herriak hiz-
kuntzan duen zapalketa ber-
dintsua duten herrietako la-
nak honuztu eta hemengoe-
kin alboratzea zen**». Diru
laguntza honoko honetan
Eusko Jaurlaritzatik eta
Gipuzkoako Foru Aldun-
ditik zetorren, arduradun
gisa, berriro ere, Karmen
Gallo ibili zelarik.

Hegoaldean kokaturik
Elgoibarren eratu nahi den
Antzerki Eskola dugu ekin-
tza interesgarrienetako bat.
Elgoibar bertako Taupada
taldea eta Maskarada tal-
dea izan dira antzerkilarien
aldetik bileretan parte har-
tu dutenak. Guzti horretatik
gauza zehatzik atera
bada, Elgoibarren zabaldu-
ko den antzoki berri baten

inauguraketarako prestatu-
tako egitaraua eta eskolara-
ko bi proiektu izan dira.
Betiere diruaren zai.

Aurtengo udarari begira
E.A.T.B.-a euskal mun-
duan ezagunago egiteko
urratsa emango da. Hau
da, Udako Euskal Uniber-
tsitatean parte hartzea.
Ikastaroak —ahoskatzea,
mimoa, gorputz espresioa,
etabar—, hitzaldiak —Land-
art, Dorronsoro eta Urki-
zuk eskeiniak—, eta ema-
naldiak —Peter Robers, In-
txixu, Taupada, Goaz,
Maskarada, Txotxongilo
eta Kilimaxoren eskutik—.

Ifarraldeari bereziki atxi-
kirik ekintza piloa agertzen
zaigu. Ondoren Daniel
Landartek egingo duen ba-
loraketa orokorraz gain ba-
tzu aipa daitezke. Talde
mordo bat dabil lanean,

Urdinarben maxkarada bat antolatu zuten eta Pagolan «Pette Basaburu» pastorala; martxoaren 14ean Telesforo de Monzon antzerki gizonari egin zitzaion omenaldia, bere hiru antzerki eskeiniz: «Eneko Bizkai eta Maria Lorka», «Hazparneko Anderea» eta «Menditarrak». Franzes estadiak ordaindurik, urte oso batetarako «ikasle-laguntzaile» bat izan dute, artxibo lan bereziki polita burutu duelarik, 120 bat obra bilduz.

Euskal antzerki taldeen egoera

Euskal Antzerki Taldeen Biltzarreaz hitzegiterakoan inola ere ahantz ez daitekeena afizionatu deituriko taldeez osatutako elkarte bat izan dela da. Eta oso normala denez, horrelako taldeak agertu eta desagertu egiten dira, beraien lanek ez dute hedapen handia ezagutzen, eta batez ere ekintzak aurrera eramateko eta elkartzeko arazoak izaten dituzte.

Horrela, E.A.T.B.-ren atzean beste indar berezi bat bilatu behar da. Indar hori une hauetan euskara, eta euskal kultura dira eze-ren aurretik. Egoera guztiz ezohizkoa sortzen da horrela. Teorikoki antzerkia hobbytzat dauzkaten taldeak, esan nahi da, jatekoa hor izateak ematen duen akuilurik ez duten taldeak direla, euskarazko antzerkia bultzatzen ahalegindu behar direla. Badute meritorik.

Estadistikak egitean, nahiz eta hauek ez oso fidagarriak izan metodologiari begiratzen badiogu, 233 ateratzen zaizkigu euskal taldeentzat. 233 gaurregun kartelean daukaten obrarekin egindako emanaldiak ulertu behar da. Hit-paradean Txotxongilo daukagu, berak bakarrik 58 emanaldi egin ditu, ondoren Goaz debatarra «Gernika» obra-

rekin 33 emanaldi eskeini dituelarik, Buruntzak «Gabon Txirrita» obra 18 aldiz eman du eta Irisarriko Iturri taldeak «Bordaxuri» lana 16 aldiz eskeini du. Beste taldeen emanaldi-kopurua ez da aipagarriegia, kasu batzutan obrarekin hasi berri direlako. Projektu berrien artean Txo taldearena aurki dezakegu, abuzturako Ondarruko historian oinarritutako obra bat prestatu nahi dute; Goaz taldeak «Gernika» utzitza Alfonso Sastren obra bati heldu nahi dio, Intxurrek azarorako beste lan bat prestatzekotan dabil (beste proiektu bati Jaurlaritzatik ezetza iritsi zaie), Ostibarrek Monzonen lana utzita eta interesdunik aurkitu ez duenez, frantzesetik obra bat itzultzekotan dabilta.

Beharrak, behar gorriak dituzte euskal antzerki taldeek. Intxixu geldirik daukagu antzezle eta zuzendaritza beharrez, Kresalak ere antzezle beharra salatzen zuen...

Egindako elkarrizketan Martin Idiakezek honela zioen: «Nik uste afizionatu

maila beti nahiko motela izaten dela, orain Maskaradatik aparte beste talderen batean badago horrelako gogo bat profesional bide bat hartzeko». Eta horixe izan zen batzarreko erabaki garrantzitsu bat: Maskarada antzerki taldearen sarrera.

Maskaradaren sarrera, haize berriak E.A.T.B.-n

Maskarada taldea dugu euskal antzerki talde profesional bakarra oraingoz. Hartuemanak denbora batetik hona zetozen, nolabait teko maitale genituen Biltzarrea eta Maskarada. Igandeko batzarrean planteatu zen talde honen sarrera. Talde profesionala izateak dauzkan ondorio guztiekin. «Taldea afizionatuetan beti izango da norbait tiratzaile, dinamizatuko duena; nik horretan izugarrizko esperantzak ditut gaur erabaki denarekin, Maskaradaren sarrerarekin», zioen Goazeko Albertok. Eta dudarik ez, talde profesionalek beste behar batzuek dituztenez gero, Biltzarreari berari beste helbu-

ru gehiago eskatuko zaiola aurrerantzean.

Anekdotak gisa komentatu daiteke sarrera bozketa aurretik egondako eztabaidan Eujenio Arozenak mantendutako jarrera; bere aburuz «sartzea» hitz astu-negia zen eta hobe litzateke «lotzeaz» hitzegitea, Maskaradaren sarrerak gauzak aldatuko zituen beldur zen nonbait, eta horrela adierazi zuen. Azkenerako beso-altzatzearen bidez egin zen bozketa, eta han bildutako 48 pertsonen altxatu zuten (Eujenio Arozena barne zelarrik).

Aparte gisa aipatu behar da beste talde batek egin zuela Biltzarrean sartzeko eskabide ezformala, Sakana taldeak. Orain burokrazia pausoak bete eta erabakiaren zai geratu beharko dira.

Biltzarreko Batzordean dimisioak eta autaketak

Sortu zenetik Biltzarreko batzordean karguak bere horretan jarraitu dute; lehendakaritza Martin Idiakezek eraman du eta Ifaraldeko ordezkaritza Da-

niel Landartek. Bestalde Goazeko Alberto aritu da azken urte honetan idazkaritza lanean, eta sortu zenetik Buruntzako Jokinek egin du diruzaintza.

Batzordeak, organigrama berri bat eskuan zuelarik karguen aldaketa presentatu zuen, hautaketarako metodo bat aukeratu beharra zegoela azpimarratuz. Batzuren nekea, beste batzuren antzerkira zuzenean dedikatzeke nahia, etabar izan ziren arrazoiak. Daniel Landart izan zen bere aulkian jarraitzekotan agertu zen bakarra.

Organigrama berriaren arauera, lehendakari bat legoke, administraritza-idazkaritza eta diruzaintza zainduko lituzkeen beste bat, Ifarraldeko ordezkaria eta, hau da berrikuntza esperantzagarriena eta Biltzarreari dinamika berria sar diezaiokeena, liberatu bat.

Kargu berri hauek hautatzeko metodologia bilatzen izan ziren istiluak. Taldeak Biltzarrean gehiago inplikaturiko dituen aukeratu zen. Hilabete honen 29an Oiertzunen egingo den bilerarako talde bakoitzak ordezkari bat hautatu behar du, eta batzar honek egingo du azken aukeraketa. Prozesu guzti honi denborak eraso egiten dio, udara gainera datorkigu eta udaletxe berriak ere martxan (?) jartzekotan dabilta —hor lortzen dituzte antzerki taldeek beraien aktuzioak—.

Bestalde, kontseilu teknikoak, Eujenio Arozenaren dimisioarekin, aurrera jarraituko luke.

Eusko Jaurlaritzaren Antzerki eta Biltzarrearen artean zer?

Eujenio Arozena luze mintzatu zen batzarrean hor zehar dabilzan esames eta «kritika aldrebes» batzuri aurre egiteko edo. Nola bait argitu nahi izan zuen

Jaurlaritzaren eta Biltzarrearen arteko harremana. Harreman horietan berak funtsezko papera jokatzeko duenez, dauzkan karguen lista egin zuen: bat, eta hasiteko, Eujenio Arozena Biltzarrearen kontseilu tekniko buru zen. Bi, Gipuzkoako Foru Aldundiko Antzerki Saileko lehendakari da. Eta hiru, eta bukatzeko, Eusko Jaurlaritzaren Antzerki zerbitzuan sarturik dago.

Aipatutako kritikak mozteko Biltzarreko kontseilu teknikoan baja eskatu zuen, dimisioa. Baina, «Dudarik ez dago Biltzarrearen eta nere artean lotura bat egongo dela, nik izan ditudan teatroko printzipioak Biltzarrekoak izan direlako, eta ez dut uste printzipio horiek hautsiko ditudanak Eusko Jaurlaritzaren barruan ere», esan zuen Eujenio. Ondoren egon diren harremanak aztertu zituen, «Miloi t'erdiko laguntza eman zionean Eusko Jaurlaritzak Biltzarreari ez zitzaion inongo baldintzarik jarri; ez du inoiz esan diru hori nola banatu behar den. Bestalde, Topaketetan Jaurlaritzak ez zuen esan zer egin behar zen, Biltzarrearen proposamena au-

rrera eraman baizik». Monitoreen asuntua Martin Idiakez saiatu zen garbitzen, «Ideia Deban sortu zen, Biltzarrean» esan zuen, baina Iñaki Begiriztainen moztu eta esan zion, «Zarautzen, Eujenio eta biok hitzegin genuen». «Gero sortu zen Diputaziora joateko ideia», bukatu zuen Martin Idiakez.

Eujenio bere lana orientatzeara izan zela adierazi zuen, ekintza bakoitzak nora joan behar zuen argitzen. Biltzarrearekiko inongo faboritismorik ez dela egon demostratzeko, «82ko urtean euskal teatro taldeek ez dute xoxik hartu» esan zuen. Eta hori baieztatzeko Martin Idiakez azpimarratu zuen «Azaroan egingadako eskaera oraindik erantzunik gabe dago Jaurlaritzaren aldetik». Azaroan Biltzarrearen Jaurlaritzari zenbait kritika eta eskari egin zizkion; alde batetik Herri-Herri montaiak kritikatu: giroa eza, propaganda gutxi, lokal arazoak, geografiko arazoak; bestalde Biltzarrearen funtzionamendu normalerako, hau da liberatua eta beste postuak mantentzeko 6 miloi inguruko presupostua eska-

tzen zion —beste ekintzak kanpo direlarik—. Labaien postua utzi zuen eta orain Etxenikeri guztia gogoraziz gutun bat igorri diote. Azkenik, Herri-Herri berria muntatzen hasiak direlarik ez dute Biltzarrearekin kontakturik egin oraindik, aurreko herri txiki euskaldun askotara doazelarik.

Esan bezala, guzti honi buruz erantzunik ez Jaurlaritzaren partetik. Nahiz eta Eujenio guztia hilabete barru erabakiko dela esan. Argi ikusten dena zera da: Biltzarrearen eta euskal antzerkiaren orokorki baduela zertan kejaratu Eusko Jaurlaritzarekin. Eta honekin guztiz demostratzen dena hau da, «Eusko Jaurlaritzari interesatzen zaion talde bakarra Antzerki da, eta horregatik ematen dizkio ematen dizkion miloiak» batzarreko partaide batek esan zenez.

Bukatzeko, batzarreko beste partaide batek Jaurlaritzatik beste Biltzarre moduko bat sortuko ote zen beldurra eta kezka adierazi zuen; honi, Eujenio honek erantzun zion: «Ni nagoen neurrian, Eusko Jaurlaritzan ez da inoiz kezka

hori gauzatuko. Horrek ez du esan nahi goi maila bateko politikan beste pentsakera bat ez egotea...»

Ifarraldean martxa ezberdina dago

Gorago apuntatu dugun lez Daniel Landart izan zen dimisioa eskatu ez zuen bakarra, berak kriston martxa omen dauka jarraitzeko. Hori gauza pertsonala den edo benetan ifarraldean beste martxa bat dagoen galdegin genion, «Oso pertsonala da, baina ifarraldekoek sobera denbora pasatzen diagu hegoaldean dau-

den problema batzuek, hemen aitatu diren problema batzuekin ez dugu ezer ikustekorik, nahiz eta ni pertsonalki beti interesatua naizen. Horretarako luzara

behar diagu pentsatu federazioa eskualdeka autonomia batekin egitea». Dena dela, bere aburuz Biltzarreak funtzio oso garrantzitsu bat bete du ifarraldeko eta hegoaldekoen elkar eza gutza lortzen.

Amateurismoaren gaiari lotuz antzerkia atsegin egiteari oso ongi erizten zion, baina «guk estruktura batzu behar ditugu muntatu teatro hori huna ager dadin,

guk Euskadi mailan behar dugu pentsatu».

Biltzarrearen gaurkotezari buruz hau zioen: «Biltzarreak ez du fitsik balio taldeek ez badute lanik egiten, taldeek dute eginbeharra». Ez da ahaztu behar ifarraldean E.A.T.B.-ko bulegokoak urtean zehar astero biltzen direla.

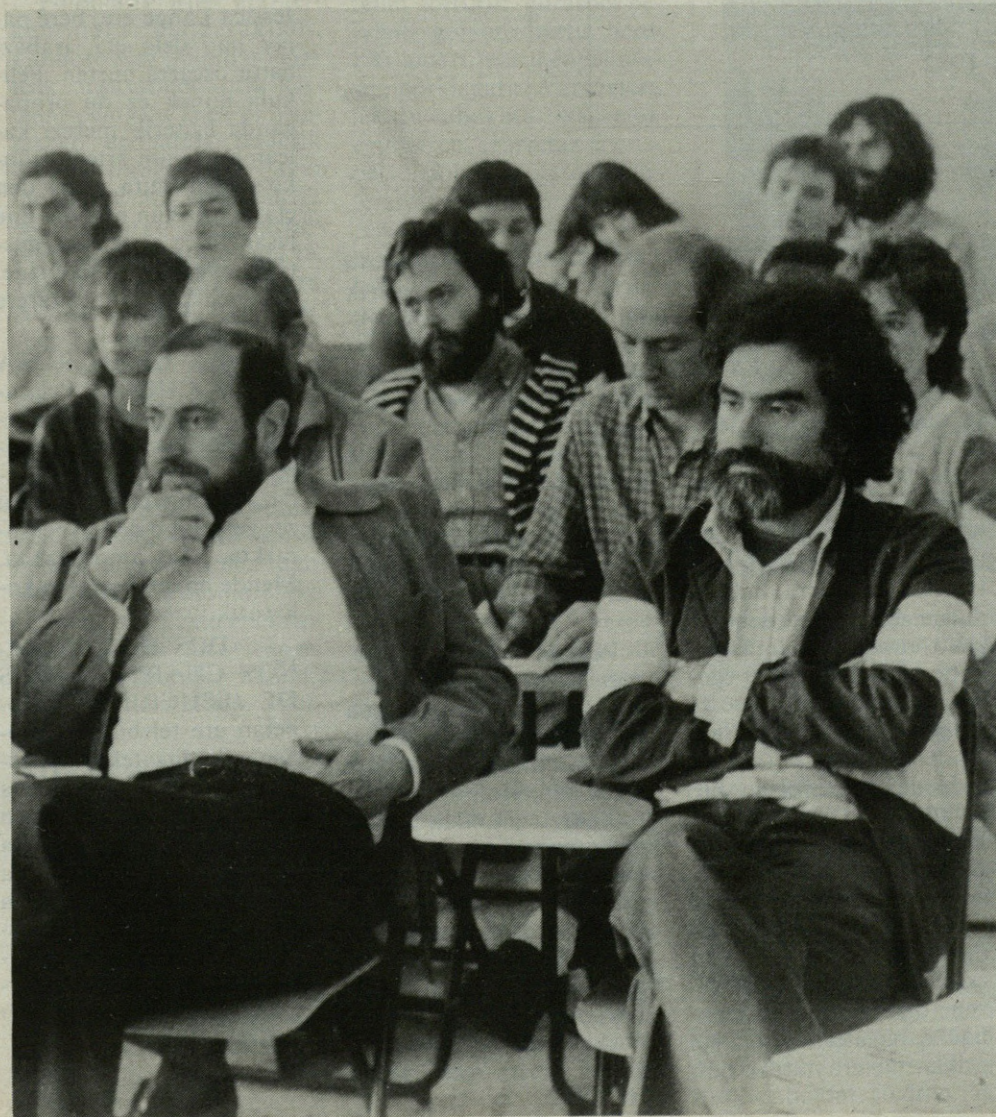
Ondorio gisako zenbait apunte

Martin Idiakezi, gaur egun oraindik Biltzarreko lehendakari denari beste antzerki taldeekin hartuemanetan sartzeko aukera begiratu zen galdegin ge-

nionean, argi azaldu zen Biltzarrearen helburua zein zen, eta, helburu hori dela medio, zerk bereizten duen Biltzarrea Euskal Herrian antzerkia gazteleraz egiten ari diren beste taldeengandik, «Kontuan hartu behar da guk hizkuntzari ematen diogun garrantzia, konturatu gara kalitate bat ateratzeko lan egin behar dela, dedikatu, baina helburua horrek izan behar dik. Helburuak ezberdinak dira eta momentu batean joango dira elkarrekin bideak, baina gero ez».

Biltzarrea antzerki talde afizionatuz osatua dago eta antzerki munduan hau datu estrainoa dugu, normalean antzerki talde afizionatuek zailtasun handiak izaten bait dituzte elkartzeko. E.A.T.B.-ren kasuan elkartzeko arrazoi indartsu bat dago: Euskara. Une hauetan beste ezer baino garrantzitsuagoa den baldintza. Euskadiko une hauetan beste ezer baino garrantzitsuagoa den baldintza. Euskadiko Antzerki Talde Profesionalen helburu nagusia, oso orokorki esanez, Antzerkia da, beraien ogibidea delako. Maskarada taldearen sarreak eta Biltzarrea bertako beste talderen baten profesionaltzeak aldatetarako ekar ditzakete. Agian, euskarak daukan arazo larriez gain, antzerkiak daukan arazo larriei aurre egiteko orduan antzerkilari guztiak biltzeko egokiera sortuz. Gaur egun gazteleraz aritzen diren antzerki taldeen aldetik sentsibiltate handia bait dago euskararekiko, teoriarik behintzat. Ez legoke gaizki aproba egitea, itxuraz behintzat lurra ereiteko modu onean daukagu eta. Antzerkia eta euskararen onerako izango delakoan.

Mikel ANTZA
Eneko OLASAGASTI

zinea

«Frances» (1982)

Fitxa teknikoa:

Zuzendaria: Greame Clifford

Gidoia: Eric Berger, Christopher Devore
eta Nichiolas Kazan

AKTOREAK: Jessica Lange
Kim Stanley
Sam Shepard

Broocksfilms 1982

«FRANCES»

Agindua zor denez, astiro eta luze (edo aurrekoak baina luzeago bai bederen) arituko naiz pelikula hone-taz. «Frances», Frances Farmer aktorearen bizitza da, Hollywood bere gar-rantzia hartzen hasi zen garaian kokaturik, hango aktore baten, Frances Far-merren, historia.

Frances Farmer txikita-tik, 16 urte edo zituelarik, sari bat irabazi zuenez, ezaguna izan zen; ezaguna eta bere bizian zehar hain-bat aldiz erakusten digun bezala, iraultzailea ere bai. Garai hartan —gaur beza-la—, EEBBetan komunista izatea nahiko kaltegarria zen aktore batentzat. Frances ordea, Moscura joango da, antzerki komu-nista batetan arituko... eta beste zenbait gauza egin bere aktore karrerarekin tartekatuz harik eta lagun komunistekin haserretu

eta harremanak eten arte.

Francesen izaerak eta ideologiak zeharo honda-tuko dute bere pertsona, edo hobe esanda, horiek direla eta, zeharo hondatu-ko dute bere ingurukoek.

Baina inguruko eragina handia bada, zer esanik ez bere amarena. Ama zapal-du ta zapaltzaile hark bor-txatuko du lanera, nahi ez duena egitera eta azkenik zoro-etxera eramango; hobe baita han preso ego-tea eta ez kalean libre ta amaren nahiaren kontra.

Honaino pelikulan bizi errebelatua badakusagu, hemendik aurrera bizi ho-rrren deuseztatzearen pro-zesoa ikusi ahal izango dugu; hasieran drogen bi-dez zoro-etxean, gero, ihes eginda gero harrapatzea-ren ondoren, elektros-hokhs, buru garbiketak eta psikiatrian erabilitako bes-te zenbait metodo direla

eta, landare hutsa bilakatu arte. Pelikulako zatirik hunkigarrienak, gogorre-nak, bortxaketa fisiko ta psikiko etengabeak..., den dena Francesen pertsonali-tatea ezabatzeko.

Frances Farmer duela 12 edo 13 urte hil zela dio-te, baina orduan hil zena ez zen Frances, bere gor-pua baino.

Pelikula sentimentala, ikus dezakezuenez, gogo-rra zenbait zatitan, eta egia aitortu behar badugu, har-rigarria une askotan. Nire ustez bai Hollywood bai psikiatren mundua ezagu-tzeko tresna oso egokia ez bada ere, bai aldiz, hobe ezagutu dezagun baliaga-rria, ezen pelikula beti pe-likula bada ere —efekto, une egokiak sartu, eta-bar—, hau historia bat da, neska bati suertatu zi-tzaion zoritxarreko histo-ria.

Aste santuz gero zenbait pelikula ikusi dut, eta peli-kula bakoitzari buruzko oharren bat edo beste egin nahi badut ere, «France-s»en astiroago geldituko naiz ondorengo komenta-riotxo honetan.

— «TOOTSIE». Propa-gandan eta txarteletan Dustin Hoffman soilik agertu arren, aipagarria da Jessica Lange ere, bere pa-per hau dela eta, irabazi baitu oscarra aurren. Peli-kula honek ez du propa-ganda egiterik merezi ka-lean eta lagun artean fran-ko egiten baita, dena den eta bi hitzetan esanda; une lasai, farre egiten eta gus-tora igaro nahi baduzue, ikus pelikula hau, ez zarete damutuko.

— «LA GRAN RUTA HACIA CHINA». Peliku-laren zatirik interesgarrie-nak telebistan agertzen di-renak. Umeei begira egin-da; jazo aurretik badakizu zer gertatuko den. Abentu-razkoa eta amodiozkoa. Mende honen hasieran ko-katurik.

— «DOS HORAS ME-NOS CUARTO ANTES DE JESUCRISTO». Honetan ere telebistako propa-ganda litzateke aipaga-rriena, hots, propaganda horri esker bereganatzen duela jendea. Izan ere «La vida de Brian»en estilokoa egin nahi izan dute, baina kalitate, gertaera eta txis-teen aldetik askoz kaska-rragoa, txarragoa. Asper-tzen zaituen humorezko pelikula.

Xabier E.

GOMBROWICZ:

Poloniarren

zirikatzaile

Joxemari ITURRALDE

Poloniatik irten eta Argentinara heltzerakoan, Gombrowicz poloniar idazleak, transatlantikotik jeistean, pentsatu zuen bi aste-tarako egonaldia besterik ez zela izango. Ezin jakin inolaz ere hogeitalau urtez egon beharko zuela lurralde haietan, nahi eta nahi ez. 1939an iritsi zen Buenos Aires-era, abustuaren 22an. Aste bat beranduago Hitlerren armadak eraso zion Poloniarri. Halaxe amaitzen zen idazlearen «poloniar garaia» sorterriarekin azken haria etentzen zuelarik. Ordurarte bere lana «poloniarra» zen, strictu sensu; handik aurrera ordea idazlan guztiak Poloniarekiko gogoeta, erreflexio eta kritika baizik ez dira izanen, beste ikuspundu batetik, kanpotik hain zuzen, aztertuta.

Aste honetan bertan bete dira hogeitaz hamar urte Argentina utzi eta europaratu zenetik, isilean itzuli ere kritikako askeentzat mende honek eskaini duen nobelista eta teatroegilerik orijinal eta onenetarikoa: Witold Gombrowicz. Hartan modan ez zegoen Polonia batetako jaio zen, Kielce-ko probintzian hain zuzen, 1904. urtean. Jauntxo familia ba-

tetan sorturik, gurasoei berehala gorroto hartu, bereziki amari, eta menpekotasun hori lagatuz Varsoviara lekutu abokatu ikasketak egitearren. Horretaz ere aspertu nolabait, geroztik literaturaz bakarrik arduratu zen, beste dena utzita. Hogeitamar urtez lehen liburuak idatzi zuen («Nerabezaro bateko oharra»), eta 1937an «Ferdydurke» agertzen da. «Ferdydurke» honek orduko poloniar literatura guztia zalantzan jarri zuen, hankaz gora. Obra honek itzuli bat, aldakuntza bat suposatu zuen, atzerriarren zapalkuntzaldi hartan poloniar sorturiko mito eta fikzio batzuk suntsitzen baitzituen. «Ferdydurke» umorez eta filosofia korrosiboaz beterik dagoen elaberri apetatsua iruditzen zaigu. Nobela ederra, bikaina, harrigarria, ozarra, izenburuak adierazten digun bezala. Ferdydurke tituluak ez du ezer esan nahi, ozentasunez egindako hitz hutsa da soilik. «Ferdydurke»-k garai bateko pentsaera epaitzen du umore zorrotz batez eta, egin ziren estudio existentzialetatik lehenbiziko bat izanez, aztertzen digu gizakien jokabide esterotipatuaren azpian hel-

gabetasun eta infantilismo batek baldintzatzen duen errealitate bat; kanpoko egoerak, baldintza sozialek, kulturak eta besteak hazierazten, mantentzen eta gehitzen dutela helgabetasun, infantilismo hori jakineraziz. Nobela honetan Gombrowicz-ek esaten zuen poloniar pentsakeran ez zegoela orijinaltasun izpirik ere, itauntzen zuen ia non zeuden europatar kreazioari eskainitako poloniar laguntza intelektual eta izpirituala, poloniar filosofia, poloniarren sortze berezia.

Idazleak salatu zuen Poloniako literaturgintza azken 150 urtetan independentzia gaitzearen dramak ititzen zuela, tokiko zorigaitzak besterik kontatzeko gauza ez zela. «Ferdydurke» zirikaldi ederra suertatu zen eta prentsa nazionalistak zakarki eraso zion; okertzailetzat hartu zuten. 1938an «Ivonne, Borgoñako printzesa» antzerki obra argitaratu zuen: ongi ikus daiteke bertan Gombrowicz-en izpiritu sarkastikoa, bere unibertso kaustikoa, trufagarri eta odol-

gaitz batera, munduari bu-
ruzko bere ikuspena azken
finean. Ongi sakonduz ai-
patzen ditu gogoko gaiek:
beldurra, izua (bere burua-
ri, besteei eta beraien iru-
diari), hierarki harremanen
toleskeria (etxeko harrema-
nak, sozialak, politikoak),
arrazismoa eta bereziki ko-
lektibitate batean aurki dai-
tezkeen laido eta lerdake-
riak. Hamar urte berandu-
ago drama bat argitaratu
zuen: «Ezkontza», guztiz
interesgarria. Berak esan zi-
gun nola errepresenta zit-
keen obra hau: «Aktore ba-
koitzak bere burua sentitu
behar du instrumentu bat
bailitz orkestra baten bar-
nean eta keinuak eta hitzak
batera joan daitezela. Beha-
rrezkoa da eszenak eta si-
tuazioak erraz kateatzea eta
pertsoneia taldeek esangura
sekretoak adieraz ditzate-
la». Hil aurretik elkarrizke-
ta batetan azaldu zuen:
«Yvonne» eta «Ezkontza»
Parisen antzestu zirenean
nornahi irakurtzen zen han
«absurdo teatroa» zegoela
Beckett-en estilora eta Io-
nesco-ren estilora. Baina
«Yvonne» 1936ean egin
nuen eta «Ezkontza»
1946ean bukatu, beste idaz-
le horiek inork ezagutzen ez
zituen garaiean. Eta gaine-

ra, ene teatroa ez da «ab-
surdo teatroa». Nire atraoa
iluna da, somnambuleskoa,
bitxia; amets baten antze-
koa».

1939an ailegatu nintzen
Argentinara, behien herri
den horretara, non deus ere
ez baita ederesten literatu-
ra». aitortuko zuen Gom-
browicz-ek beranduago.
Herbesteratzearen ondorio
latza pairatu beharko zi-
tuen gogorki hasiera ba-
tean, hain trebeki deskriba-
turik dagoen «Transatlan-
tiko» nobelari kaso eginik:
«Ezingo ditut sekula ahaztu
nire lehen egunak Argenti-
nan. Hiria beste edozein be-
zalakoa iruditu zitzaidan.
Edifizio batzuk oso luzeak,
besteak tiki tikiak. Karrike-
tan ez zegoen higitzeko posi-
bilitaterik, hainbat jende
baitzebilen. Ibilgailu pila
bat. Zarata, orro, burrun-
ba, nahaste; atmosferan
aguantaezin zen hezetasuna.
Ene arroztegiko kuartotxo-
tik atso zahar baten kexak
entzuten nituen etengabeki:
gerra, gerra, gerra, gerra».
Zazpi urtez aritu behar izan
zuen hango «Banco Pola-
co»-an enplegatu. Argenti-
nar idazleekin harreman
urriak izan zituen, nahiz eta
nagusienak ezagutu. Ernes-
to Sábato izan zuen lagun,

eta Gombrowicz-en ustez
Sábato zen dudarik gabe
Latinoamerikan hiru han-
dienetako bat Asturias eta
Borges-ekin batean. Halere
ez zitzaion Borges gehiegi
gustatzen: «Borges ni naizen
aurkakoa da; hura literatu-
ran dago finkaturik, ni bizi-
tzan. Egia esan, neu «antili-
terario» naiz. Borges-ek «li-
teratura» besterik ez du egi-
ten, eta batzutan, ez onene-
takoa. Bere burutasunen
joanetorri sotiletan oinarrit-
zen da soil soilik eta bere
sasi-erudizioan (baina erudi-
zio guztia sasi da eta ezin
besterik izan). Borges erudi-
tioa ezjakite itzelezkoa da
eta gainera adimen diskuti-
garrikoa, zeren erudizioa
izatez adimen kontrakoa
baita». Neruda ere nahiko
poeta eskasa iruditzen zi-
tzaion.

«Transatlantiko» nobe-
lan, Poloniatik Argentina-
rainoko bidaiatz hitz egin
baino gehiago ukitzen du
Argentinan atzeritarrek
zeramaten bizimodua, kan-
potarra eta konkreturiki
poloniarrena. «Transatlan-
tiko» nobela zaila da, bide
berriak zabaltzen dituen,
lengoiak, hizkuntza aldetik
batipat. Ideologiari begira
askotan eztabaidatua izan
dena. Guztu ongi ulertzea-

rren komenigarri litzateke
Gombrowicz-ek hitzaurean
jartzen diguna («Transa-
tlántico». W. Gombro-
wicz-Breve biblioteca de li-
teraturas-Barral. Idazle ho-
nen lanik garrantzitsuenak
itzuliak daude espainolera
zein frantsezerara): Transatlan-
tiko idazterakoan komeni
zena baino zerbait guztiz al-
derantzizkoa idatzi dut.
Zerbait serio idatzi beha-
rrean, irriak, trufak, tonta-
keriak, jostaketa. Arras in-
dezentea da, ezta? Bai, neu
ere txunditurik nago. Gure
historiaren ordu latzenean,
erequiem bat kantatzea
aproposago zitekeenean...
kontraesan bat da. Aberkide
batzuk hartzen naute sal-
buespenes idazle poloniar-
tzat, eta hain zuzen ere api-
ka antipoloniarra eta oso
poloniarra izan naiteke ba-
tera. Ez nintzateke gehiegi
harrituko «Transatlantiko»-
an azaltzen den umore beltz
hau ia ene gogotik at dagoen
poloniar urguilutasun eta as-
katasunaren adierazpena
dela esango balidate». «Transatlantiko»-ak zirgi-
taldi bat sorterazi zuen po-
loniar migrazioarengan,
zeinek Polonia eta tradi-
zioaren balore sakratuen-
tzako sakrilegotzat, blasfe-
marizat hartu baitzuen eta

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN DEITURAK

Helbidea

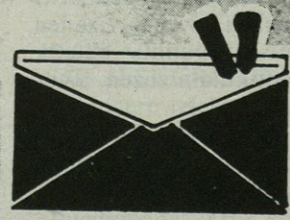
Herria Probintzia

Banku edo Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia

SINADURA

ARGIA astekaria
Ramonenea etxea, behea.
Virgen del Carmen, z/g

Donostia (12)
T. 28 33 99

idazlea herriaren areriotzat, handiputzat jo. Beti izan zituen Gombrowicz-ek halako arazoak nobela berri bat argitaratu orduko: «Bakakai», «Cosmos» zein «Pornografia» edota «Opereta». Hil aurretik eskainitako elkarriketa luze batetan haxe zioen honetaz: «Gutun sutsu eta haserretu bat igorri dit lagun batek esanez «Opereta» antiezker dela eta beraz eskuindar. Orain arte ez zidan horrelakorik inork esan. Noski, «Opereta» ez da ez ezkertiar ezta eskuindar ere, bera politik ideologia denaren porrotketaren aldarrikatzea da, «jantzia»-ren, «azal» denaren porrotketarena.

— Baina, zu benetan apolitoko al zara?

Artista gisa? Artea nola izan liteke bada politiko? Zer nahi duzu, Fidiasen estatua batek hitzaldi bat egin dezala inperialismoaren aurka, Mozart-en sinfonia batek protesta agiri bat izenpe dezan, Gioconda azal dadila beltzen problemataz mintzatuz? Utz ezazu bakean irudikor, ameslari, argikusle poeta mordoskada bat, bete dezatela dagokien eginkizuna. Erraz onartzen dugu alpinistak bizi eta izan daitezen, eta ez zaio inori ere burutik

pasatzen Mont Blanc-en gainean daudenean Iraultza-ren alde ala aurka ager daitezela exijitu behar zaienik. Utz iezaiozu bada artista mordoska bati bere kasa igo dadin gailurretaraino, non ikuspegia luzea baita, goibela eta berezki sub specie aeternitatis. Utz dezagun artista bere lanarekin bakarrik. Izan gaitezeh zuhur. Artea erditzalean osotzen den ekintza delikatu bat da.

Gero, jakina, pertsonalki badituzt ene uste osoak. Dile tante mailan. Ezker puntan kokatzen dut nire burua. Proletarioen ondoan nago. Eta horrexegatik soilik komunismoaren aurka. Argi eta garbi, eta benetan esaten dut, ahal dudana seriotasun handienaz. Ateo naiz, aurretizirik gabekoa, gainera filosemita eta gainera abangoardiako idazle eta baita ere «iraultzaile», bide batean. Nola izan nindeke kontserbadore sinisturik? Miserian bizi izandu naiz mende laurden batez eta ene zudu pertsonalei begiratzuz berriz iraultza sozial batetan irabazi baino ez nuke egingo, nire lankide lumadunak herri sozialistetan nirea baino egoera askozaz hobeagoa den batetat profitatzen dira. Ene gaurko egoeran ez dago

ezer klase kapitalistari lotu nazakeenik. Kondizio haue tan munstro bat beharko nuke izan, gustoaren gustoz, ezer gabe justiziaren orde z zapalkuntza onesteko. A! bai, proletalgoaren alde nago... hau da, hobeki esanda, horren kontra nagoela, zeren benetan nahi dudana desager dadila baita lurra ren gainetik. Proletalgo deituriko lotsaren suntsimendua da nik benetan nahi dudana. Horregatik hobekien suntsituko duen sistemarekin naiz. Komunistekin bat nator helburu bera dugulako, haiek in hautabidean soilik ados ez nagoelarik. Baina benetan ez naiz ni izango «rôle» hau beteko duena. «Rôle» guztien aurka azaldu izan naiz beti, gartsuki, eta are gehiago oraindik idazle konprometatu (engagé)aren rôlearen kontra. Sentitzen dut baina honetan ezin dizut inolako laguntzarik eskaini. Arras etsitu naiz hemendik gutxira zientziak eta teknikak aldenduko digutela orain sudur aurrean dugun ezker eta eskubiko kontraktasun hau eta aurrean ipini guztiz ezberdin izanen diren problemak. Politika? Niretzat politika formatatik urruntzean datza, eta berdin zait «formak» ezkerretik ala

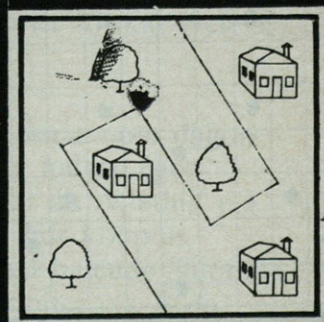
eskubitik badatozkit. Beti ideia bera da. Beti berbera. «Forma»-tik urrundu, distantzia hartu. «Ferdydurke» eta «Transsatilantiko» liburuetan «forma nazional»etik aldendu, bestetan beste formatatik».

Edonon sortzen zuen Gombrowicz-ek iskanbila ugari halako ideia eta idazlanekin. Atera zituen hil aurretik beste liburu batzuk, bat aipatzekotan bere «Egunkari» (Diario) fama tua, askok maisulantzat hartzen duena, non ohizko egunkariaren aurka azaltzen den, izen ilustre pilo batez hornituriko Gide-ren egunkari klasiko estilokoen aurka; non egunkarietako egitasunaren kontra azaltzen zaigun, egunkari egizale oro gezurtiena dela esanez. Urte askotan sistematikoki debekaturik izan dira Gombrowicz-en lanak Polonian, beste zenbait herri tan ezagutzeke geratu direlarik. Badirudi gaur egun hedatzen ari dela haren izena lau haizetara. Witold Gombrowicz 1969an hil zen Frantzian. Noizbait hegoalderuntz joandako poloniar idazlea ez zen inoiz bere sorterrira itzuli.

**hurrengo
orriko
gurutzegramari
erantzuna**

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	K	I	T	U	Z	•	M	A	L	D	A
2	A	•	E	L	I	G	A	S	O	•	K
3	R	O	•	E	M	A	L	E	•	I	E
4	I	Z	A	R	A	•	D	I	O	S	T
5	O	T	I	•	U	S	A	•	L	E	Z
6	•	O	P	O	R	K	E	T	A	K	•
7	A	P	U	•	T	I	R	•	T	A	B
8	J	O	A	L	E	•	R	A	Z	T	I
9	O	A	•	A	G	R	E	Z	•	U	Z
10	L	•	Z	T	I	O	K	A	B	•	K
11	A	N	T	Z	A	•	A	L	I	S	I

joan den asteko soluzio bat,
azaldu ez zena.

KONTRAESANA KALEAN

Kontraesana lehengo batean, kale-
ra irten zen. Eguraldi nahiko ona ze-
goenez, udaberriko jantzi bat hartu
eta bere eguneroko paseoari ekin
zion. Irten eta handik ordu erdi bate-
tara zerua goibeltzen hasi eta kristo-
ren euri jasak harrapatu zuen aterki-
rik gabe. Nola edo hala gerizatzeko
leku bat aurkitu, baina hura ez zela
inondik ere gelditzen ikusi zuenean,
etxera abiatu zen euripean. Ba, kon-
traesana etxera iritsi zenean ba al da-
kizue nola iritsi zen?

— Seko bustita.

ATERA TA SARTU

Ama bat erditzeaz dago eta sabela
erabat haundituta. Hau izango duen
bigarrena da eta aurretik bi urtetako
alaba bihurri bat dauka. Alaba honek
enbarazo guztian zehar, ez du erabat
sinisten hor barruan dagoena ume bat
denik. Jada, amari erditzeko lehenen-
go seinaleak iristen zaizkionean zera
esaten dio alabari:

— Begira, sabel barruan dudanez
umea laister aterako da.

— Bale! Eta ateratzen denean ni sar-
tuko naiz!

Hurrengo batetan neskatzatza hau
bera bere aitarekin jolasean ari zela, bi
belarritarik hartu eta irrifar bat ahoan

esan zion:

— Zu zara sekulan izan dudanez aita-
rik jatorrena.

SALFUMON

Leitza aldean elkartzen dira bi ba-
serritar herriko bidea hartuta eta hitz
aspertu bat eginez doazela, batak
besteari:

— Aizak! Jakin dut orain dela gutxi
hire astoa gaiso egona duala, eta ja-
kin nahi niake zer eman hion senda-
tzeko.

— Ba, nik Salfumon eman nioan.

Handik hilabete pare batetara be-
rriro elkartzen dira bi baserritarrik
eta aurrekoan erremedioa hartu zue-
nak hasten du oraingoan ere hizketal-
dia:

— Hik ni engainatu egin ninduan,
hik ez hion hire astoari Salfumon de-
lakoa eman.

— Kontuz ibili esandakoarekin; nik
Salfumon eman nion nire astoari.

— Ez duk posible, niri astoa hil egin
zaidak eta.

— Joño! Hara zer asmatu duan!
Niri ere bai!

MERCEDESA ETA DERBIA

Mercedesa bat eta Derbi motor bat
batara iristen dira gasolindegira bateta-

ra. Mercedesa lehenago atetatzan da,
baina handik piska batetara harrituta
ikusten du Derbiak nola aurreratzen
duen. Mercedesak pikatu eta aurrera-
tu egiten du, baina handik piska bate-
tara berriro Derbiak hartzen dio aurre-
ra. Mercedesaren gidaria erabat
moskeatuta («elbituta» euskaraz),
Derbiaren parean jartzen da eta galde-
tzen dio:

— Begira, harrituta nago, mesedez
esplikatu al zenidake nola lortzen
duzun Derbi horrekin halako abiada
hartzea?

— Eta zuk mesedez esplikatu al
zenidake nola harrapatu dizkidazu ti-
ranteak zure kotxearen maleteroare-
kin?

ERREFRAUA

Gizon bat disfraz-mdantzaldi bate-
tara doa, erabat bilutsik eta zakila
esku batekin helduta. Dantzalekura
iristen denean, hangö atezainak:

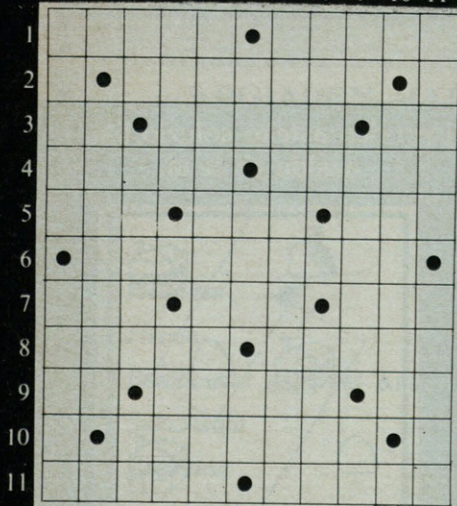
— Barkatu baina ezin da barrura
bilutsik sartu, zu eroturik zaude ala?

— Aizu! Inozokeriarik esan gabe,
eh? Ni disfrazatua noa eta.

— Zu disfrazatua? Beno, beno, txo-
rakeria gutxiago, ea, esaidazu bada,
zertaz zoaz disfrazatuta.

— Jakina! «Hobe txoria eskutan eta
ez mila aidean»

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

erantzuna aurreko orrialdean duzu

LUZETARA: 1.- (ald.) ez etzanik, ez eseririk. Aldapa. 2.- Bokalea. (ald.) Sendagile. Kontsonantea. 3.- Hizki grekoa. Emaile. (ald.) Bizkaieraz, omen. 4.- Maindire. Esaten dit. 5.- (ald.) arnas gabeziak hil. Inperialismoak ditueh sigla ezagunenak. Bezala, legez. 6.- Oporraldiak. 7.- (ald.) Kupela, dupa. Bidegarraioetako nazioarteko sigla komertzial ezagunak. (ald.) Zenbakia. 8.- Zintzarri. (ald.) Esna, iratzar. 9.- Joan aditzaren erroa. (ald.) Petxa. (ald.) Izenorde pertsonala. 10.- Kontsonantea. (ald.) Bat bedera. Kontsonantea. 11.- Irudia, itxura. (ald.) Hotsik gabea.

GOITIK BEHERA: 1.- Garesti. Ardura. 2.- Bokalea. Enbarazoa, Estropozoa. Kontsonantea. 3.- Infusio. Omena, ospea. (ald.) Euskarazko hotsa. 4.- Konpreni. Bokalea. Leuntasun gabe. 5.- Zimaurra pilatzen den tokia. 6.- Sinbolo kimikoa. Elurretako kirol. (ald.) zakur. 7.- Nafarroako mendialdeko eskualdea. 8.- (ald.) Nafarroako herria. Kontsonantea. (ald.) Larru, mintz. 9.- Gauero ohi dugu. Emakume izena. Bizkaiko autoetan. 10.- Kontsonantea. Trufatu. Sinbolo kimikoa. 11.- Ordots. Erditze beretik jaiotako haurride.

(enbido)

BERTSO BERRIAK ATLETHIRI JARRIAK

Zorional Bilbon denoi
nahiz irabazi den doi-doi
Atlethik Klub-ko jokalariek
ba daukate sasoi.
Ba dira mila arrazoi
baina aditu hau otoi
gure Atlethik oraingo hontan
portatu da lehoi.

Ipini zuten fedea
ta gogortasun berea
saiatzen denak irabaztea
hauxe da legea.
A zer ekipo trebea!
Irabaztea xedea!
haien gainean ez da gelditu
ezta merengea.

Irabazten ez zen errez
jokatu behar zen aurrez
saiatu dira futbol zelaian
behar zuten legez.
aurrera egin beharrez
atzera egin inoiz ez
hiru gara ta orain bakarrik
falta da Alaves.

Deiadar oihukatuak
oso sarri aipatuak
beste ekipo batzutan daude
kriston kontratuak.
Horiexek pekatuak
baina paper aldatuak
Atlethik dugu lehoia eta
besteak katuak.

Kantatuko dugu sarri
liga zaigula etorri
Atlethik honek emango ditu
makina bat berri.
Ta orain ez egon larri
Europakoa ekarri
herri haietan jakin dezaten
non den Euskal Herria.

Gure hiria nola dagon
gu ere halaxe egon
irabazi du Atlethik eta
beste hor konpon.
Hemen baleude Salomon
Ra Jupiter eta Aton
ziur liteke Athlhirentzat
kantako Aliron.

HIRUGARREN BELARRIA

Garai haietan kontu handia izaten zen bileretatik irteterakoan, edo fune-raletatik, poliziak, zokoren batetik, fotoak egin zitzaizkela eta. Zoko guztietan zegoen polizia orduan, orain bazter guztietan. Agerian egiten dute lana, eta hala ikusten ahal ditugu egundalako teleobjetoekin Lemoizko ibiltariak zaintzen («Ehiztari harrapa-tua», foto bikaina EGINeko hura!), eta Atotxa eta San Mameseko aldage-letarako tunelean partidoa telebistatua denean, inork pankartarik zabaltzen duen...

Telefonoz ere: lekua-eguna-ordua hiru dato nahitaezko haietatik ezin zi-tezkeen hirurak esan, eta lekuak azka-rregi erretzea komeni ez zenez, «beti-ko lekuan» esaten zen maizenik... Beti zegoen belarriren bat sobra.

Madrileko Pilar auzoaren miaketa hari-kolpe edo telefono-dei batek eka-rria izan omen da, detenitutako neska baten telefonoak urtebete omen zera-man kontrolpean.

Iragan aste honetan telefonikako zuzendari sozialistak esana du telefo-no-sarea autobide baten antzekoa dela: poliziak kontrol bat ezartzen bal-din badu, nola kontu hartu autobidea-ren arduradunari?

Telefonia izan zen gure etxeetan sartu zen XIX. mendeko zibilizazioa suntsituko zuen aparailuetako bat: ter-tulia eten zuen, bisitak bakandu... Amak izan ditugu halako trasteriaren zaleago beti, erdaraz ere trebeago, kortesia fôrmutetan jarriago, «sí, un momento por favor», «no hay de qué», eta oharrik hartu behar baldin bazen ere eskolatuagoak, eta noski, horretara-ko izan dira amak neskame beren etxean, gizonak gorrarena egin dio beti tinbreari, eta oraindik orain ba-daude etxejoaunak, telefonia jaso-

izen eta atea zabaltzen sekulan nekatu gabeak. Emakumezkoaren boza izan da beti «Diga?» ozenarena, euskarak harian barrena ez baleki bezala...

Dakitenek diote telefonoz dela zai-lena hizkuntza bat mintzatzeko, Lon-donera hotsegin behar dutenek nahia-go izaten dute behintzat irakasle edo bertakoren baten arartekotasuna... Haatik, telefonia izan da euskarak azkarren hartu duen komunikabidea, amaren «Diga?» hura «Nor da?» eta «Bai esan?» bilakatu da gazteen eragi-nez, euskaraz azaltzeak ez gaitu lotsa-tzen, eta elkarren artean erdaraz egi-ten duten euskaldunek ere euskaraz

egiten dute telefonoz gero eta sarriago, euskaraz trakets hitzegitearen lotsa gainditurik, urruntasunak ematen duen segurtamen eta inpunitatean ba-bestuak, baina baita telefonoz lekuko gehiago bagenitu bezala aurrez aurre eta jendartean baino: **beste norbaitek**, euskaldunok euskaldun ageri behar gakizkion norbaitek **entzun** egingo ba-ligu bezala...

Bijilatuak sentitu izan gara beti, klabeen hitzegin behar izan dugu. Es-kumenean genuen klaberik egokiena euskara zen, eta gogora erazi ere egin zitzaigun, zenbat gerrilak egin zuten porrot, besteak beste, aimará edo ke-txua ez jakiteagatik. Euskaraz laxoa-go ibil gintezkeen, eta euskararen be-raren kriptotasunak lortu zuen euska-raz hitzegitearena, aldamenekoaren ardura handirik gabe.

Baina geroztik urak bide egin du. Batikanoko lehendakaria Euskadira etorri zenean segurtasun-neurri estuak hartu ziren. Loiolako meza atzeratu egin zen, helikopteroa aurrez aukera-tutako lekuan ez baina beste nonbait lurreratu baitzen. Gerora, poliziak adierazi zuen telefono-dei batek eragi-na izan zela aldaketa hura, Frantzia-ren hegoaldetik egina omen zen, eta «Azpeitiko aireportua» aipatzen omen zen, euskaraz...

Arrazoi bat gutxiago beraz, euska-raz egiteko telefonoz. Badakigu bada-kitela euskaraz, gure hizkuntzak galdu du morse nazionalaren funtzioa. Erda-raz mintza gintezke lasai.

Geure kontzientzia da euskaraz hi-tzegitera behartzen gaituen **beste nor-bait**, tartean sartzen zaigun hiruga-rren belarri hori: balinba telefono guztiak interbenituak baleuzka!

koldo izagirre

DIRUA ORDU GUZTIAN

Ordu guztietan Kutxaren zerbitzuak zure mesedetan daude.

Hemen duzu gure Txartel Berdea. Txartel Berdearekin eragiketa guztiak, diru ateratzea, diru sartzea, etab. edozein ordutan egin dezakezu; gauean edo egunean, lanegunetan edo eta jaiegunetan. Txartel Berdeak ez du ezagutzen jairik.

Erlojua begiratu barik, behar dituzun soluziobideak zeure eskuetan daude:

- Edozein unetan dirua ateratzen.
- Dirua sartzen.
- Zure saldoa berehala ezagutzen.
- Taloi txekoak eskatzen.

KREDITUA EDOZEIN TOKITAN

Bidai agentzietan, hoteletan, jate-txetan, dendetan, erostetxe handietan.

Bizkaian 2.000 toki baino gehiagotan.

Munduan zehar 2.600.000 tokitan.

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartela erakutsirik **NO NAHI**, txakur txiki bat ere gabe, erosiko duzu.

Horrela, ez duzu gainean dirurik eraman behar ez eta konturik atera behar.

Gauzez gozatzeko ez duzu itxaron behar. Pagatzeko itxaron behar duzu, gure kreditu osoa duzu eta.

ETA 5.000.000 TAKO SEGURO DOHAIN BAT

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartelarekin harantz honantz ibiltzea ez da bakarrik eroso.

Segurua baita.

Abioiez, trenez edo eta itsasuntziz egindako bidaiak txartelaz abonatzen badituzu, zuek eta zeure etxeok

istripuen kontrako aseguru bat duzue. 5.000.000 ptako asegurua hain zuzen. Dena debalde.

Horregaitik ere Bizkaiko Kutxaren Master Charge-a eduki eta erabili behar duzu.

Seguru gaude.

CAJA DE AHORROS
VIZCAINA

BIZKAIKO
AURREZKI KUTXA

30 segunduren buruan zeure eragiketak eginik daude.

"Tarjeta 24 CAP" txartelaz
gure Kutxazain Automatikoak
erabiliaz dirua atera, dirua sar,
talo edo txeke, zure
kontuaren laburpena
eska, talonari berri
bat eska eta hori
dena
herrenkan
jarrita itxoin
beharrik gabe,

denbora asko aurreztuz.
30 segunduz behetik, eta batere
konplikaziorik gabe, Gure
Kutxazain Automatikoak
egunaren 24 ordutan
zerbitzeko

baitauzkazu, nola
funtzionatzen
duen pausoz
pauso azaltzen
dizute.

Kutxazain Automatikoa

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA
GIPUZKOAKO AURREZKI KUTXA PROBINTZIALA